

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra psychologie

ŠIKANA NA
ZÁKLADNÍCH
ŠKOLÁCH

Diplomová práce

Simona Andersová

Učitelství pro SŠ: český jazyk-psycholog

Vedoucí práce: PhDr. Alena Szachtová

Prohlašuji, že jsem předloženou závěrečnou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které uvádím v příloženém seznamu literatury. Děkuji za vedení práce PhDr. Aleně Szachtové.

V Plzni dne 31. března 2014

.....

vlastnoruční podpis

Obsah

1.	ÚVOD.....	1
2.	TEORETICKÁ ČÁST	2
2.1.	Agrese a agresivita.....	2
2.2.	Co předchází agresi a jak reagujeme	3
2.3.	Agresivita a tělesný trest.....	4
2.4.	Šikana jako sociální jev	5
2.5.	Příznaky šikany a jak je poznat a jak na ně reagovat.....	8
2.6.	Fáze šikany	10
2.6.1.	Jak určit, v jakém stádiu se šikana nachází?	12
2.6.2.	Subjekty šikany (agresor, oběť, přihlížející, zastánce)	14
2.6.3.	Oběť v procesu šikany a faktory, které vykazují jejich chování	16
2.6.4.	Přihlížející v procesu šikany a jejich role	17
2.6.5.	Role spolužáka zastánce.....	18
2.7.	Pedagog v procesu šikany	19
2.8.	Vyšetřování šikany	21
2.8.1.	Postup při vyšetřování šikany	22
2.9.	Zásah a následná náprava následků šikany.....	24
2.10.	Prevence šikany	26
2.10.1.	Prevence na úrovni školy a třídy	26
2.10.2.	Prevence na úrovni jednotlivců.....	27
2.11.	Shrnutí teoretické části	29
3.	PRAKTICKÁ ČÁST	31
3.1.	Cíle a hypotézy	31
3.2.	Popis vzorku	31
3.3.	Popis metod.....	32
3.4.	Vyhodnocení dat	33
3.4.1.	Žákovský dotazník	33

3.4.2. Učitel'ský dotazník.....	42
3.4.3. Rozhovor.....	52
4. ZÁVĚR.....	56

1. Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma Šikana na základních školách.

Toto téma navrhla PhDr. Alena Szachtová, kterou jsem si vybrala jako svoji poradkyni. Šikana mě zajímá již delší dobu, proto jsem si toto téma vybrala. V minulosti jsem byla svědkem tohoto sociálně patologického jevu ve své třídě. Byla jsem v pozici svědka a moje kamarádka byla obětí. To je další důvod mého výběru. Podle mého názoru se šikana v současných základních školách objevuje více, než si dokáže veřejnost představit. V dnešní době existuje mnohem více směrů šikany než jen ten nejznámější, kdy student šikanuje jiného studenta. Cílem této práce je zjistit, jak moc se šikana na školách vyskytuje a kdo je jejím častějším iniciátorem, jestli jsou to dívky nebo chlapci. V současné době si lidé často myslí, že šikana existuje pouze ze strany chlapců a že se jedná jen o agresivní fyzické chování. Skutečnost je ale taková, že častými organizátorkami šikany jsou dívky. Jedná se zde hlavně o psychickou šikanu, která může být často nebezpečnější než ta fyzická. V dnešní době internetu a sociálních sítí se často setkáváme s tzv. kyberšikanou. Moje práce pedagogy seznámí se šikanou jako jevem, který se může týkat každého. Dále by jim měla ukázat, jak s touto nepříjemnou záležitostí bojovat, jak ji správně řešit a na koho se mohou obrátit pro pomoc. V teoretické části mé práce objasním problematiku šikany, druhy šikany, způsob jejího vzniku, její průběh a konečné řešení. V praktické části budu porovnávat výsledky dotazníku, který se bude zabývat tématem šikany. Dotazník rozdám učitelům školy a zároveň i žákům a porovnáám odpovědi na otázky, řešící problematiku šikany. Zjistím tak, jak ji vidí učitelé a jak děti. Předpokládám, že děti budou více otevřené než učitelé a že budou spíše šířit šikany na škole krýt, zatímco u dětí předpokládám opak. Myslím, že učitelé se budou snažit šikanu spíše utajit. Předpokládám, že šikanu moc neřeší, protože se bojí, že by to nezvládli. Raději ji zametou pod stůl. Moje práce má za úkol tato tvrzení vyvrátit nebo potvrdit.

2. teoretická část

2.1. *Agrese a agresivita*

Agrese – tento pojem vzniknul z latiského slova, které znamenalo útok, výpad či spadení. Na počátku 20. Století převzal pojem agrese Alfred Alder. Ve dvacátých letech ho používal ke své teorii Sigmund Freud. Slovník cizích slov o agresi říká, že je to útočné jednání vůči druhé osobě, tendence zničit nebo ohrožit nějaký objekt. ¹Jednou z odpovědí na otázku, kde se bere v lidech agresivita, je to, že agrese je stejně tak jako většina dalších lidských projevů, jako třeba vaření, pletení nebo hra na nějaký nástroj, naučená. Lidé si jí osvojují na základě nějaké pozitivní minulé zkušenosti. Například se nám v minulosti pomocí agrese podařilo dostat se k nějakému cíli, nebo jsme získali nějaký předmět, o který jsme měli zájem. Lidem se tedy může zdát, že agresivní chování se vyplácí, že pomocí něho dosahují vysněných cílů. Pokud se tyto situace v životě často opakují, stává se, že se člověk toto chování naučí. Přijde mu to normální. Už v dětství můžeme agresivně dosahovat toho, co chceme. Stačí, abychom násilím vzali našemu mladšímu sourozenci nějakou hračku. Pokud má dítě pomocí agrese úspěchy často, odnáší si vzpomínky na takto získaný úspěch do dospělosti a bude se dále chovat podle toho. Dítě napodobuje to, co vidí, takže jestliže doma vidí agresivní chování u svých rodičů, bude se s tímto vzorem v budoucnu identifikovat. Další velmi účinná škola agrese je, když je doma dítě násilně trestáno. Tady vidí, že rodiče nad ním mají moc a je že je to pro ně uspokojivý pocit. Z tohoto dítěte se může stát vysoce agresivní jedinec.

Další způsobem, kde se může ve člověku vzít agrese je dědičnost. Agresivita je něco vrozeného, nějaký pud, který vlastníme v odlišné míře všichni, a který se musí dostat ven. Musí se vybit. Tomuto pudu se nelze ubránit. Můžeme ho pouze tlumit a usměrňovat.

V současnosti je stále více důkazů o tom, že agresivní chování je do jisté míry způsobeno geneticky. Britský psycholog A. Raine se věnoval studiím životních

---

¹ KOCUROVÁ, Marie. *Agresivita a Šikanování*. Plzeň:Pedagogické centrum, 2002. 11 stran. ISBN 80-7020-101-0

osudů 3269 mužů, a přišel se závěrem, že agresi ovlivňují chemické reakce v přední části lidského mozku, které určují průběh emocí a okamžité reakce. Nejhorším je podle toho psychologa násilí páchané na dětech v raném věku. Pokud se s dítětem často třese a cloumá, mohou se poškodit nervy, které spojují mozkovou kůru frontálního laloku s hlouběji uloženými strukturami, ve kterých vznikají agresivní impulsy.

S. Gróf, Americký psycholog původem z Čech říká, že příčinu naší agresivity musíme hledat již v prvních fázích našeho života, dokonce už při porodu. Je dokázáno, že člověk, který při porodu pěkně spolupracuje, chce se narodit a je aktivní, pravděpodobně nebude agresivním člověkem. Pokud se naopak člověk porodu brání, chce to v budoucnu světu vrátit právě v podobě agrese. Jednou z příčin agresivity může být také povrchní citová výchova. Dříve byly rodiny mnohem více pospolu, než je tomu v současnosti. Rodiny minulého století se skládaly z většího množství členů. Děti se v takových rodinách naučili toleranci, přizpůsobení se druhým lidem, mohly lépe odpozorovat, jak se k sobě rodiče nebo sourozenci mají správně chovat. V dnešních rodinách spolu netráví jejich členové takové množství času a také jsou jednoznačně méně početné. Děti mají právě z těchto důvodů menší šanci naučit se výše uvedené sociální dovednosti, což pak může vést k agresivnímu jednání².

3

2.2. Co předchází agresi a jak reagujeme

Při důkladném zkoumání agresivního jednání jsme zjistili, že každému agresivnímu chování vždy předcházela nějaký útok. Stačí, aby člověk našel jedince za jeho chybné názory nebo mu kriticky řekl nepřijemnou pravdu z očí do očí. Toto ve člověku, který má agresivní tendence vyvolá negativní pocity konfliktu. Ušlechtilý

---

² HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

³ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155 stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

člověk za správně mířenou kritiku dokonce poděkuje. Zamyslí se nad tím a svoje teorie nebo kritizovaný předmět promyslí znovu. Vyspělý člověk nad chybami příliš dlouho netruchlí, snaží se z nich poučit a chyby napravit nebo je již příště neopakovat. Bere chybu jako šanci se zdokonalit. Být lepší. Člověk, který není natolik vyspělí, bere kritiku jako útok na svoji osobu. Snaží se tomuto kritickému tvrzení bránit a vyvracet ho. Pokud se mu to nedaří, může sáhnout k nějaké agresivní formě chování. Je známo, že bolet těla a každý stres člověka může zocelit. Například ženy jsou po porodu zralejšími, dokážou zvnitřnit bolest do sebe. Tuto bolest pak využijí k dalšímu rozvoji svojí osobnosti. Tyto ctnostné reakce na jakýkoliv útok nedokáže dítě, které neprošlo správnou integrací na úrovni tělesné a psychické. Jeho obvyklé reakce jsou právě apatie či agrese.

4

2.3. Agresivita a tělesný trest

Pokud člověka udělá něco, co se zdá společnosti nebo v případě dítěte jeho rodičům nevhodné, následuje trest. Mnoho způsobů trestů se užívá už po staletí. V dnešní době trestů ubývá. Ze školních lavic zmizely tresty fyzické, v psychologických publikacích se stále píše o tom, že máme tresty spíše eliminovat nežli je podporovat. Výzkumy poslední doby prokázaly, že tělesné tresty významně zvyšují agresivitu u dětí v případech, kdy ho dítě ne zcela chápe. V rodinách, kde je například otec alkoholik se často může stávat, že dítě bez důvodu fyzicky trestá. Pokud dítě neví, proč je trestáno, a že je to trest za něco, co se nemá, chápe fyzický trest jako běžný způsob chování člověka. V opačném případě, kdy je dítě trestáno od milovaných rodičů a svůj trest plně chápe, se může stát, že fyzický trest vede naopak ke snížení agresivity u dítěte. Tento jev lze snadno vysvětlit na příkladě, když se jako malí spálíme o horká kamna. V budoucnu je pak pravděpodobné, že už na horká kamna nikdy nesáhneme. Pokud jsme v dětství udělali něco špatného, víme, že to bylo špatné a byli

---

⁴ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

jsme za to potrestáni, je pravděpodobné, že se tomuto činu v budoucnosti vyvarujeme. Trestem dítěti můžeme sdělit, že je třeba vyhýbat se nejen fyzickému nebezpečí, ale i zřejmým nástrahám ve vztahu k cizím lidem jako je například agrese bez důvodu, úmyslná neposlušnost, sobectví a dalším negativním vlastnostem lidské povahy. Můžeme tedy říci, že pokud je trest správně volen a správně použit, může být i vhodným nástrojem, jak bojovat proti agresivitě, která se v našem dítěti může objevit. Naopak pokud tresty plýtváme, dáváme je za nic nebo zvolíme nepřiměřený trest, je velice pravděpodobné, že si naše dítě odnese z rodiny špatný vzor a bude se v budoucnu chovat stejně agresivně ke své rodině a ke svému dítěti jako jsme se chovali my k němu. Buďme proto opatrní a zacházejme s tresty tak, jak je to pro naše dítě a pro jeho budoucnost bezpečné, abychom nenadělali víc škody než užítku. Trestem bychom dítěti nikdy neměli ukazovat, že nad ním máme moc. Trestem mají rodiče vychovávat a ne dítě ponižovat. Problematika užívání tělesného trestu je velice složitá, a pokud nevíme jak správně na to, může mít nepřiměřené trestání našich dětí fatální důsledky. O této problematice spojené problematikou agrese je napsáno mnoho publikací od mnoha odborníků. Každá publikace říká něco jiného, odborníci se svými názory různí. To dokazuje, že trestat není opravdu nic jednoduchého.

Agresivní chování je velice nebezpečné pro člověka samotného, ale hlavně pro jeho okolí. Jakmile si člověk na agresivní chování navykne, využívá ho k získávání svých cílů. Pokud se mu do jeho cesty postaví jiný člověk, nedělá mu problém jej agresivně napadnout. Ví, že nad ním může mít moc a využije ji. Pokud se toto chování k jednomu člověku opakuje, může se z toho vyvinout proces, kterému říkáme šikana.⁵

2.4. Šikana jako sociální jev

Říčan, Janošová (2010, s. 21) tvrdí ve své knize, že šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Další definici nám nabízí Vágnerová a kolektiv (2009, s. 11), kteří tvrdí, že šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické

---

⁵ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou). O šikaně mluvíme v případě, že se jedná o opakované agresivní chování. Ve velmi výjimečných případech mluvíme šikaně i v jednorázovém chování, pokud se zde objeví hrozba opakování. Šikana se objevuje ve škole, mezi žáky nebo studenty na stejné úrovni, ve sportovních klubech mezi sportovci, v práci mezi zaměstnanci nebo ve vězení mezi vězni. Šikana se nemusí dít jen ze strany žáka k žákovi, ale také ze strany učitele k žákovi nebo od žáka k učiteli. Šikana je zvláštním asymetrickým typem agrese. Agresivní chování při procesu šikany není jen prostředkem ale i cílem chování. Podle výzkumů současné doby je šikanou postiženo zhruba 20% skupin na českých školách. Šikana vychází z celé řady příčin, které zasahují celou osobnost zúčastněných i fungování sociální skupiny. Etiologii šikany můžeme rozdělit do 3 pohledů. Prvním je šikana jako nemoc. Druhým je šikana jako závislost a třetí je šikana jako porucha vztahů ve skupině.

Šikanu obvykle rozdělujeme na přímou a nepřímou. Přímá šikana má mnoho druhů. Spočívá hlavně v násilí všeho druhu. Jedná se například o bití, kopání, bodání, pálení atd... Dále to může být ponižující manipulace jako například obnažování, nucení sníst nebo vypít něco odporného, poškozování a brání osobních věcí jako peněz, jídla, školních pomůcek, atd. Šikana se projevuje také slovně, nadávkami či posměchem či urážkami. Dalším typem šikany může být zotročování člověka. Pod hrozbami nutí agresor oběť, aby mu sloužila. Oběť může být nucena i ke krádežím a dalším činům, které nejsou v souladu se zákonem. Agresor může chtít, aby oběť fyzicky napadala jiného žáka apod.

Nepřímá šikana je charakteristická sociálním opomíjením spolužáka, kterého si druzí nevšímají. Dělají, že není. Takový spolužák – oběť, je vylučován ze společnosti. Pokud si mají děti vybírat svojí pracovní skupinu je tento žák volen jako poslední. Tato forma šikany je oblíbená hlavně u dívek. Někdy nepřímá šikana trýznivější než šikana přímá. Obě formy šikany se často kombinují. Formy šikany jsou rozmanité. Někdy je důvodem sexuální zájem a jindy zase rasismus. Příčiny a projevy šikany jsou různé stejně jako její projevy.⁶

---

⁶ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

O šikaně kolují mezi lidmi různé mýty a nepravdy. Na tyto nepravdivé stereotypy bychom si měli dávat největší pozor. Prvním takovým mýtem je, že šikany se dopouštějí hlavně chlapci. To není pravda. V poslední době se velice často setkáváme právě s dívčí šikanou. Rozdíl je v tom, že dívky používají častěji psychickou šikanu než fyzickou. Další rozšířená nepravda je to, že ti, co šikanují, jsou hloupí. Často může šikanovat dítě velice chytré. Pokud je tomu tak, stává se, že to provádí přes prostředníka. Tato šikana je pak velmi těžko rozpoznatelná. O tom, kdo je týrán, může převažovat názor, že si za to může sám. Terčem agresorů se ve velkém množství případů stávají děti, které se od kolektivu něčím liší, ať už je to vzhled, chování, nějaký handicap, rasa nebo náboženství. Je třeba vědět, že žádná odlišnost není důvod pro to, aby takovému člověku druzí ubližovali. Smutné je, že ten kdo je obětí si bohužel nemůže sám pomoci. I když si to často veřejnost myslí. Je to další zažitý nepravdivý stereotyp. Oběť nemůže napravit nic z toho, co se děje. Obětí nebo naopak agresorem se může stát úplně každý. Šikanu nevyřeší ani kázeň. Ba naopak. Všude tam, kde se daří moci nad vůlí druhých. Tam se daří i šikaně.⁷

Často lidé nazývají šikanou i činy, které šikanou vůbec nejsou. Musíme se naučit oddělovat chování, které takto můžeme nazvat, a chování, které tak může vypadat, ale ve skutečnosti je jen klasické škádlení. Pokud učitel vidí, že se ve třídě perou stejně staří a stejně silní žáci, nejedená se zde o něco patologického ale o normální chlapeckou „bitku“. Typickou záležitostí, která je na hraně, je sexuální obtěžování. Takové chování může být formou šikany, ale je velice těžké určit, jaký podíl viny je na straně obtěžované slečny, která může často chlapce svým chováním dráždit a vyprovokovat pak něco, s čím nepočítala. Běžnou zábavou je mezi žáky klasické škádlení. To může často učitel vyhodnotit jako šikanu. Přitom proces škádlení je velice přínosný ze sociálního hlediska. Slouží dětem k vzájemnému poznávání a sblížování se. Problém je v tom, jak škádlení děti berou. Pro jednoho to může být vítaný projev pozornosti, pro druhého legrace ale pro třetího něco ponižujícího. Toto chování může v některých případech opravdu šikanou být. A proto, že je tak všední, je často výmluvou agresorů nebo jejich rodičů. Často rodič říká: Ale to se jen tak škádlí.

---

⁷ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

Šikanu si můžeme rozdělit na fyzickou a psychickou. Nelze říci, která je nebezpečnější. Psychická šikana je typická pro dívky. Jde hlavně o pomlouvání, zesměšňování, nadávky, manipulaci a často i intriky. Dívky si dávají najevo, že se sebe štítí. Berou si osobní věci nebo si je ničí. Fyzická šikana je naopak spíše chlapecká. Jedná se o projevy, které jsou násilné.⁸

Lidé si říkají, jak je možné, že šikanu nezaregistrují učitelé hned. Je to proto, že si agresori velmi dobře vybírají místa, kde se šikana odehrává. Většinou jsou to místa jako záchody, šatny a jiná místa ve škole, kde se učitelé tak často nevyskytují. Příhodné místo je také třída o přestávce, kdy ve třídě není žádný učitel a oběť nemá jeho ochranu. Oběti většinou nepomohou ani spolužáci a to z několika důvodů, buď se také agresora bojí a jsou rádi, že se něco takového neděje jim, nebo jsou sami v partě agresorů nebo si ani neuvědomují, co se vlastně děje a přijde jim to jako nevinná legrace.⁹

2.5. Příznaky šikany, jak je poznat a jak na ně reagovat

Pokud je dítě šikanováno, můžeme na to přijít z jeho chování, které se postupně velice mění. Objevují se v něm typické příznaky šikany. Díky těmto změnám v chování může rodič šikanu rozpoznat. Můžeme vnímat například to, že za dítětem nepřichází domů žádní kamarádi, i když ještě nedávno jich chodilo mnoho. Dítě nemá kamarády, se kterými by trávilo volný čas a věnovalo se s nimi svým koníčkům. Nechodí ani na návštěvu k jiným dětem. U dětí, které navštěvovaly školu rády, dochází k tomu, že se jim tam ráno nechce, můžou si stěžovat na různé zdravotní problémy, hlavně aby nemusely do školy jít. Při odchodu z domova je dítě neklidné až vystrašené. Děti, zažívající šikanu, mají často nechut k jídlu nebo naopak chodí ze školy domů hladové,

---

^{8 8} ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

^{9 9} ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

protože jim agresori vzali svačinu. Často mohou trpět nočními můrami a křičet ze spánku. Ve škole se takovým dětem zhoršuje jejich prospěch, z důvodu toho, že se nedokážou soustředit na učivo, bývají smutné, apatické a objevují se u nich výkyvy nálad. Stává se, že šikanované dítě začne být samo agresivní například vůči svým mladším sourozencům. Často hlásí ztrátu osobních věcí či peněz, které mu ve skutečnosti agresori berou. V nejhorších případech může dojít u oběti až k sebevražednému jednání.

Díky těmto několika příznakům, můžeme poznat, že je naše dítě šikanováno. Pak je potřeba okamžitě zasáhnout. Je nutné si s dítětem o tomto problému promluvit. Proto, aby tento rozhovor přinesl nějaké ovoce, musíme dodržovat určitá pravidla. Na takový rozhovor si musíme najít příhodnou chvíli. Není vhodné se na své dítě vrhnout s otázkami, jakmile se otevrou domovní dveře, když přichází ze školy. Měli bychom ho zastihnout v době, kdy je evidentně dobře naladěno. Musíme si vyhradit dostatečné množství času. Bude chvíli trvat, než se dítě rozpovídá a nebylo by vhodné, kdybychom v průběhu rozhovoru museli někam odcházet. To by mohlo na dítě zapůsobit tak, že jsou pro nás důležitější věci, než je ono. My sami musíme být vhodně naladěni. Nebylo by dobré, pokud bychom byli podráždění či naštvaní. Při tomto rozhovoru bychom měli mít úplný klid. Neměla by hrát televize, rádio ani nic podobného. Zajistíme, aby nás v průběhu nevyrušil telefon. Důležité je, abychom ujistili dítě, že ho vyslechneme až do úplného konce, i když bude říkat nehezké věci. Nejdůležitější věcí je, že bychom se neměli snažit situaci vyřešit hned. Po tomto rozhovoru je třeba dítě uklidnit. Dítě se má strach z dalšího stupňování se šikany. Naší povinností je však dítě ujistit v tom, že teď už ho můžeme ochránit. Je nutné zbavit ho pocitu, že si za šikanu může samo a přesvědčit ho o tom, že je nutné ji řešit a že nikdo nemá právo na to, ubližovat druhým.

Po tomto rozhovoru bychom se měli snažit poskytnout veškerou ochranu. Měli bychom ho doprovázet do školy a ze školy a minimalizovat tak čas na to, aby naše dítě někdo ohrožoval, když je samo. Snažíme se spolu víc komunikovat a věnovat dítěti více času. Informujeme ho o krocích, které chceme podniknout pro jeho ochranu, a vymýšlíme společně co udělat, pokud nějaký krok nebude mít ten správný efekt. Neustále ho musíme ubezpečovat o tom, že udělalo správně, když se nám s problémem svěřilo. Snažme se zvýšit jeho sebedůvěru. Snažte se přijít na to, co vyvolalo stav šikany. Kriticky se podívejme na svoje dítě a nastavme si „zrcadlo pravdy“, nesnažme

se omlouvat sebe ani naši ratolest. Snažme se připravit nápravu. Vyhýbejme se rychlým rozhodnutím, nelogickému uvažování nebo zkratkovitému jednání. Nikdy nejednejme v afektu. Vyvarujme se hrubostí a urážek při jednání například se zástupci školy nebo rodiči agresora. Šikanu sami nikdy neřešme s agresorem! Pokud si s touto situací nevíte rady, je třeba se poradit s odborníkem, který může dítěti pomáhat soustavně delší dobu nebo vyhledat pomoc v příhodných institucích jako například pedagogicko – psychologické poradny nebo střediska výchovné péče či jiných internetových poraden.

10

2.6. Fáze šikany

Šikana je proces, který má svůj vývoj. Je tedy tak vážná, podle toho, v jakém jejím vývojovém stádiu nebo fázi se nachází. Existuje pět fází šikany. Pokud učitel prokoukne šikanu včas, může to ještě řešit sám za pomoci školy, ale pokud se šikana dostane do pozdějších fází, je nutno přizvat odborníky, jako jsou například psychologové, speciální pedagogové nebo sociální pracovníci.

Fáze šikany –

1) Ostrakismus: Pro tuto fázi je charakteristické vyčleňování člověka ze společnosti. Společnost ho vyřazuje na okraj. Jde zde o psychickou formu násilí. Ve školní praxi to vypadá tak, že se spolužáci s daným jedincem přestávají bavit, nikdo si ho nevšímá. Spolužáci dělají, že tam není. Může se stát obětí pomluv. Je často osamocen. Přestávky raději tráví sám venku na chodbě než ve třídě. K této fázi šikany může přispět i sám pedagog, aniž by to vůbec tušil. Může se stát, že jako učitelé máme ve třídě svého oblíbence. Pokud mu začneme dávat tuto naši oblibu moc najevo a žáci to poznají, může náš oblíbenec stát velice rychle obětí ostrakismu. Další případ, jak může být učitel nápomocen žákovi k ostrakismu je podobný ale opačný. Pokud učitelé často vytýkají žákovi jeho slabiny, spolužáci se toho chytí. Snižujeme tím tomuto studentovi jeho autoritu a ponížujeme jeho osobnost.

---

¹⁰ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

2) Fyzická agrese a přitvrzování manipulace: Ostrakizovaný žák slouží ostatním jedincům jako tzv. hromosvod. Agresoři si na něm vybíjejí zlost. Slouží jako obětní beránek. Stává se ventilem v zátěžových situacích, ať už jde o očekávání těžké písemné práce nebo o konflikt s učitelem. Ukazují se zde první známky fyzické agrese. Druhý stupeň šikany se vyznačuje žerty na účet oběti. Část skupiny tyto vtípky vymýšlí a další je realizuje. Zbytek studentů se tomu směje. Přijde jim to jako zábava. Ještě netuší, o co ve skutečnosti jde.

3) Vytvoření jádra – V tomto momentu se vybuduje jasná hierarchie plnohodnotných a bezcenných členů skupiny. Je to klíčový moment. Vytváří se skupina vedoucích agresorů, kteří již nešikanují nahodile a plánovitě a systematicky. Jádro se začíná scelovat a spolupracovat. Šikanují vždy nejvhodnější oběť. Ze začátku si agresoři vybírají ty oběti, které již mají vyzkoušené. Jsou to studenti, kteří se dostali v třídní hierarchii na nejnižší pozici. Začíná se zde objevovat falešná solidarita, normální je ve třídě nebonzovat. Spolužáci, kteří nepatří mezi agresory, sice obětem neubližují, ale ani jim nepomohou. Jsou v té chvíli rádi, že nejsou na jejich místě. Ve třídě vznikla pyramida šikanování, nahoře jsou agresoři, pak jejich pomocníci, pak následuje většina mlčících spolužáků a na konci jsou oběti. Postupně je nalezena třídní oběť. Tato oběť funguje pro agresory jako objekt jejich zábavy. Všichni už o šikaně vědí, ale nikdo nic neudělá. Toto stádium je klíčové. Je to poslední moment, kdy může ještě zasáhnout učitel, kdy se může on sám šikaně postavit. Pokud se šikana přehoupne přes toto stádium, je nutné povolát pomoc z venčí, už to škola nemůže zvládnout sama.

4) Většina přijímá normy agresorů: Normy agresorů se stávají normami většiny.

Funguje tu nepsaný zákon. Kolektiv přijímá ideologii a morálku agresorů. Základem této ideologie je zákaz „bonzování“. Násilí se stupňuje a začleňují se všichni, kteří k tomu mají i pouze malé sklony. Šikanují už i ti, kteří na začátku byli rádi, že na ně s násilnostmi nedošlo. Jednotlivci, kteří pouze mlčí a stojí opodál, se stávají zúčastněnými v tom momentu, kdy se proti tomuto násilí aktivně nepostaví. Třída začíná věřit agresorům, že

šikanovaný si násilí zaslouží a že si za to může sám. Pak dochází k tomu, že si většina třídy myslí, že se jich páchané bezpráví netýká. V tomto období oběť již svou roli přijímá, aniž se agresorům vyhýbala. Může dojít dokonce k tomu, že oběť agresory sama vyhledá, protože začíná pociťovat jistou závislost. Okolí, které nic netuší, se tak může zdát, že jsou dokonce přátelé. V tento moment přichází varování psychologů, kteří upozorňují na závažné nebezpečí: dříve nebo později se totiž stává, že přihlížejícím žákům se tento druh zábavy zalíbí, což je pro agresory totální volnost a šikana se pomalu ale jistě přesouvá do posledního pátého stádia.

5) Totalita neboli dokonalá šikana: Toto je stádium tělesného týrání. Všichni žáci už mají převzatý vzor od agresorů. Šikanování se ve třídě stává skupinovým programem. Žáci se dělí na dvě poloviny. První polovina má všechna práva a může cokoliv. Druhá polovina nemá žádná práva a nemůže nic. Oběť na toto často reaguje absencemi, útekami do nemoci, psychicky se hroutí a může dokonce dojít až k pokusu o sebevraždu. Agresoři ztrácejí poslední zbytky zábran. Oběť je doslova majetkem agresora. Patří mu jeho peníze, jeho osobní věci, jeho školní vědomosti a dokonce i jeho city a tělo. Oběť přijímá normy agresora, už jí to nepřipadá nenormální. Totalita neboli dokonalá šikana se v dnešní době může objevit i ve třídách základních škol.

111213

2.6.1. Jak určit, v jakém stádiu se šikana nachází?

---

¹¹ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

¹² KOCUROVÁ, Marie. *Agresivita a šikanování*. Plzeň: Pedagogické centrum, 2002. 11 stran. ISBN 80-7020-101-0

¹³ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

Pokud chceme určit, v jakém stádiu se šikana ve třídě nachází, musíme se orientovat podle následujících skupin kritérií.

1) Podle chování spolužáků, spolupráce ve třídě, vztahů ve třídě a celkové atmosféry třídy.

V počátečním stádiu jsou oběti i členové skupiny poměrně sdílní a otevření, mluví o tom, co se děje, nebo co se stalo. Nebojí se říct, ten udělal to a ten zas to. Někteří se snaží chránit oběť. Třída ještě není postižená ideologií agresora. Vztahy jsou tam více méně normální. Atmosféra není úplně příjemná, ale stále se dá vše napravit.

V pokročilém stádiu to vypadá ve třídě úplně jinak. Žáci jsou uzavření. Nikdo je nedonutí mluvit o tom, co se děje. Jsou ustrašení a vymýšlí si různé nepravděpodobné teorie, jak se to či ono oběti stalo. Atmosféra je zde jasně nepříjemná. Vtaky ve třídě jsou velmi narušeny. Žáci se chovají ostražitě. Dávají si pozor na to, co říkají a i na to, co dělají. Evidentně zde není něco v pořádku.

2) Podle závažnosti a frekvence výskytů agresivních projevů.

To, co agresori v určité chvíli postiženému provedou, má rozdílnou závažnost. Je velký rozdíl mezi tím, když agresor oběť slovně napadne a tím, když ho surově zbije. Pokud je šikana ve stádiu, kdy se projevuje spíše slovně, není to ještě natolik závažné, jako když se ve třídě objeví tělesné týrání. Rozdíl v závažnosti stádií můžeme poznat také podle toho, jak často je oběť napadána. Pokud jsou výpady proti oběti každý den, rozhodně se nejedná o počáteční stádium. Dále se můžeme orientovat podle toho, jak dlouho šikana přetrvává. Pokud je to delší doba než tři měsíce, pravděpodobně se nejedná o počáteční stádium, ale o pokročilé.

3) Podle počtu obětí a počtu agresorů.

Pokud je počet agresorů větší a počet obětí také jde pravděpodobně o rozvinutou šikanu. V počátečním stádiu to bývá spíše tak, že je jeden nebo dva agresori, ale pouze jedna oběť. Při delším trvání se pak k agresorům přidávají další a tím přibývají i oběti.

Šikana nepoškozuje jen oběť, ale také agresory a všechny, kteří jsou do ní vtaženi, ať už jako svědci nebo ti, kteří o ní jen ví. Mimořádně závažná je třídní šikana. To je šikana, o které všichni vědí, ale nikdo není schopen nic udělat. Pokud mezi dětmi přetrvává názor, že je vlastně všechno v pořádku a že si za to oběť může sama nebo že si toho chování dokonce zaslouží. Pak vidíme, že situace je opravdu velmi vážná a není řešitelná pouze běžnými školními prostředky, ale musí zde nastoupit odborník. Je také možné uvažovat o řešení rozpuštění třídy.

14

2.6.2. Subjekty šikany (agresor, oběť, přihlížející, zastávce)

V procesu šikany se objevuje několik subjektů. Nejčastěji je to agresor nebo skupina agresorů, potom oběť a nakonec přihlížející nebo svědci. Všechny tyto subjekty je možná klasifikovat, popsat jejich osobnost a jejich chování.

Zakladatelem šikany je většinou agresor. Učitelé se často mylně domnívají, že agresor je nejistý, zakomplexovaný student, který pouze závidí druhým jejich studijní výsledky nebo něco, co on sám nemá. Takových agresorů bývá ve skutečnosti jen velmi málo. Převážná většina agresorů má sice o něco horší, než je průměrný studijní prospěch, ale rozhodně se o nich nedá říci, že jsou zakomplexovaní nebo nejistí. Je tomu naopak. Agresoři bývají spíše velice sebevědomí žáci se snahou dominovat a hlavně ovládat druhé.

Existuje jistá typologie agresorů, kterou popsal ve své knize *Bolest šikanování* Michal Kolář. Prvním typem agresorů je tzv. „Hrubián“. Tento agresor je takový, jakého si jej představují učitelé. Je primitivní, hodně impulzivní, má ve škole kázeňské problémy. Má problém s přijímáním autorit. Může být i zapojený do různých

---

¹⁴ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

skupin, které páchají trestnou činnost. Agresor hrubián je velice temperamentní, často ho můžeme vidět se někde prát nebo hádat. Tělesně je silný a obratný. Povahu má krutou až zlomyslnou. Šikanuje tvrdě a masivně. Od oběti vyžaduje maximální poslušnost. Šikanu používá k zastrašování ostatních žáků ve třídě. Tento vzor chování má často z jeho rodiny. Agresoři napodobují, to co vidí doma. Pokud se v rodině objeví násilí jako nástroj dosažení cíle, je možné, že ho dítě převezme a bude ho k tomu také používat.

Druhým typem Kolářovi typologie je agresor „slušňák“. Tento typ agresora je velmi kultivovaný, často bývá až narcisticky šlechetný. Učiteli se může zdát jako vzorný žák, protože mu bývá často nápomocen. Ve skutečnosti je to úzkostný jedinec, se sadistickými sklony v sexuálním smyslu. Často šikanuje pomocí tzv. „mafíánských“ metod. Je často mozkiem ubližování, ale páchá to za něj někdo jiný. Vybere si k sobě méně sociálně atraktivní jedince a ti mu pomáhají. Tento typ agresora je velmi chytrý a vypočítavý, jeho šikana je tajná. Snaží se ji skrýt před ostatními žáky. V jeho rodině se pravděpodobně uplatňuje velice důsledný až pedantský přístup. Často to doma vypadá spíše jako v armádě než v rodině.¹⁵

Posledním typem agresorů je agresor „srandista“. Typ srandista je velice oblíbený v kolektivu. Je zábavný, optimistický, má značnou sebedůvěru a neustále vyhledává pozornost ostatních žáků. Šikanou poskytuje zábavu druhým. Uskutečňuje různé zlomyslnosti a baví se na úkor oběti. Má velkou potřebu neustálé pozornosti druhých. Kolektiv ho má rád, protože to, co dělá, jim přijde jako zábava a neuvědomují si, že oběť tím trpí. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. V jeho rodině nebyla zaznamenná žádná specifika jako u předchozích dvou typů agresorů. Jediné co můžeme předpokládat je, že tomuto typu agresora chybí v rodině pozornost. Trpí jistou mírou citové deprivace a chybí mu duchovní a morální hodnoty. U jeho rodičů můžeme pravděpodobně pozorovat velký smysl pro černý humor a častější ironické poznámky.

---

¹⁵ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

Zachytit charakteristiku obětí není tak snadné jako u agresorů. Obětí šikany se totiž může stát úplně kdokoliv. Může to být dítě, které je psychicky a fyzicky zralé ale může to být i dítě s nějakou dispozicí. Může to být chlapec i dívka. Nejčastěji se obětí šikany stává jedinec, který je něčím rozdílný. Mohou to být děti s nějakým handicapem nebo děti tělesně slabé či neobratné. Šikanovaný může být jedinec, který má nějaké vzhledové vady. Často se šikanou stává dítě, které pochází z hodně ochranné rodiny. Taková výchova nevede dítě k samostatnosti a nenaučí jej, jak se správně prosadit v kolektivu.

Nejčastěji je jako oběť vybrán outsider třídy. Dítě, které je izolováno, osamělé a bez pomoci kamarádů. Výpovědi různých svědků šikan vždy o oběti řeknou, že byl prostě jiný. Stačilo, aby dítě špatně koukalo, divně se oblékalo nebo provokovalo. Často mohou být oběťmi šikany děti starších rodičů. Důvodem může být nmoderní oblékání nebo pro starší rodiče typická právě ochranná výchova.

I když je dítě takové nebo takové za šikanu je vždy odpovědný agresor. Nikdy není vina šikany na straně oběti, i kdyby byla jakýkoliv. Pokud oběť agresora provokuje a pak se stává obětí jeho šikany, tak se stále musíme ptát na to, komu je v takovéto situaci více ubližováno. Vždy je to oběť!¹⁷

2.6.3. Oběť v procesu šikany a faktory, které vykazují jejich chování

V chování dětí se objevují různé prvky nebo faktory, které naznačují nějaký sklon nebo tendenci k tomu, aby si jej vybral agresor jako oběti. Jsou velice různorodé. Z toho můžeme také říci, že se obětí šikany může stát skoro kdokoliv.

---

¹⁶ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

¹⁷ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň. 1997, 50 stran. Pedagogické centrum Plzeň. ISBN 80-7020-004-9

- 1) Jakýkoliv rozdíl, který umocňuje problémy se sebedpřijetím, nejistotu a zvyšuje zranitelnost žáka.
- 2) Jedinec pochází z příliš ochranné nebo až úzkostné výchovy („mamáncí“).
- 3) Sociální neobratnost, která je často důvodem jejich neoblíbenosti.
- 4) Osobnostní výjimečnost nebo nějaké speciální nadání.
- 5) Preference alternativního životního stylu.
- 6) Náboženská preference.
- 7) Tělesný nebo psychický handicap, který oběť vlastní.
- 8) Příslušnost k nějaké minoritní rase.
- 9) Sociálně znevýhodněné prostředí, ve kterém se nachází rodina oběti.
- 10) Stav související s přestupem do nové školy nebo třídy.

2.6.4. Přihlízející v procesu šikany a jejich role

Posledním subjektem procesu šikany jsou přihlízející nebo mlčící většina. Je to nejpočetnější část aktérů šikany. Pro tuto skupinu lidí je konané bezpráví znamením, že násilné chování a jednání je vlastně běžné, protože ani dospělí s tím nic nedělají. Skupinu přihlízejících lze popsat jako studenty, kteří nemají dostatek odvahy s tímto dějem něco udělat. Většinou jsou rádi, že se toto konané bezpráví neděje právě jim. Jsou to spíše studenti s původně pozitivním morálním profilem, ale tlak norem způsobí, že se před šikanou cítí bezbranní. Nebezpečí procesu šikany spočívá také v tom, že postižení nejsou jen oběti a agresori, ale také tato skupina mlčících.

Mlčící většina lidí na konané násilí většinou neupozorní.

Oběť nikdy nebrání. Naopak si často myslí, že si za to může oběť sama nebo že si to přímo zaslouží. Nepokusí se agresory zastavit. Důvodem může být i to, že se jich sami bojí. Postupem času začne skupina přihlízejících násilí v jejich okolí tolerovat. V pokročilých stádiích šikany se do ní dokonce samy zapojují.

V projevech skupiny lidí, která je nějakým způsobem postižená šikanou se často objevují tyto rysy:

- 1) Postoje členů skupiny jsou od ustrašeného pasivního nesouhlasu, přes nezúčastněnost, až k souhlasnému postoji. V některých případech to končí i u aktivního šikanování.
- 2) Šikana se netýká jich samých. Nedokážou se vcítit do role oběti a nemají s utrpením spolužáka soucit.
- 3) S ponižováním a ubližováním spolužákovi sice nesouhlasí, ale neudělají nic, aby tomu zabránili. Neprojevují snahu se trýznitelům postavit na odpor.
- 4) Mají-li proti šikaně nějaké výhrady, v konání spravedlnosti jim brání jejich strach. Bojí se, aby se agresor nezaměřil pak přímo na ně.
- 5) Když šikana dospěje do pokročilého stádia, mlčící většina hodnotí jakékoliv počínání s ohledem na svůj prospěch.

Agresori velice často šikanují právě proto, aby měli diváky, aby byli středem pozornosti nebo aby všem ostatním dokázali svou moc. Proto hraje v procesu šikany toto publikum nebo přihlížející velkou roli. Bohužel většinou agresora nezastaví.¹⁸

2.6.5. Role spolužáka zastánce

V běžném životě je velice málo jedinců, kteří se dokážou někoho zastat, obzvláště v případě, když je oběť slabší než agresor. V dětských skupinách je takových zastánců menšina, ale nejsou neobvyklí. Takto stateční jedinci jsou častěji dívky než chlapci. Není pravidlem, že se dívka zastává jen dívky, často se zastane právě

---

¹⁸ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

slabšího chlapce. Většinou jsou tyto dívky hezké, oblíbené a chytré. Ve třídě mají určitou moc. Spolužák zastánce není typem, který by šel bojovat oběť, ale naznačí agresorům, že to, co dělají, není správné a že by se to mohlo proti nim obrátit. Agresori tento akt obrany velmi okomentují, ale oběť nakonec nechají na pokoji.

Spolužák zastánce má naučený vzor z rodiny, že má ochraňovat slabšího před silnějším. Ví, že silný má chránit slabého. Má vysoce rozvinuté prosociální chování a smysl pro odpovědnost. Často pomáhají spolužákům i v jiných situacích než je nebezpečí ublížení na zdraví. Čím více je takových dětí ve třídě, tím je třída odolnější proti šikaně. Pedagog by si takových lidí ve třídě měl vážit a podporovat jejich vliv, kdykoliv je příležitost¹⁹.

2.7. Pedagog v procesu šikany

Pedagogova role v procesu šikany je velice zásadní. Často může být tím, kdo šikaně zabrání, ale často se také stává tím, kdo šikanu nastartuje nebo nevědomě podporuje. Být pedagogem je velice složitá práce. Člověk může být svým počínáním třídě velice prospěšný, ale také nebezpečný. Jeho charakter by měl splňovat mnoho aspektů a faktorů, které má správný pedagog mít.

Jak může pedagog svým počínáním přiblížit třídu k šikaně?

Způsobů je mnoho. Učitel by se měl snažit, především šikaně předcházet. Toho může docílit preventivním chováním. Ve třídě má panovat příjemná a pozitivní atmosféra, na kterou má učitel velký vliv. Svým jednáním by měl ukazovat žákům, že správné je, aby silný chránil slabého a že platí pravidlo jeden za všechny a všichni za jednoho. Pokud je ve třídě klima „správné party“ nemá zde šikana moc šancí. Děti by měly být o tomto jevu informované, měly by vědět, co šikana způsobuje a k čemu v ní až může dojít.

Pokud pedagog tyto postupy nedodrží, může nepřímo podporovat vznik šikany ve třídě. Často stačí pouze to, aby učitel pronesl nepřiměřenou poznámku

---

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

směrem k již ostrakizovanému žákovi. Žáci se chytanou všeho, co slyší. Dalším spouštěcím momentem šikany může být nesprávně použitá sociometrická technika měření oblíbenosti ve třídě. Pokud učitel zvolí otázku typu: „Kdyby sis mohl vybrat, vedle koho bys určitě nechtěl sedět?“, může se stát, že žáci si své odpovědi to mezi sebou poví a tak i žák, kterému nikdy nepřišel nějaký jeho spolužák nepříjemný, se na něj bude po tomto zjištění dívat úplně jinak. Pozice nevybraného dítěte ve třídě, je pak najednou velmi slabá.

Učitelé příznaky šikany často přehlížejí i z toho důvodu, že by na ně pak veřejnost koukala jako na ty, kteří to nezvládli. Odpovědnost za šikanu má podle MŠMT totiž právě učitel. Proto se často učitelé zaleknou a raději dělají, že nic nevidí. Raději si řeknou, že je to jen školácké pošťuchování. Děti jsou v mnoha případech zklamány právě tím, že učitelé proti šikaně nic nedělají, nebo jen opravdu málo. Samozřejmě to může být i z toho důvodu, že to učitel opravdu nevidí. Vlažným přístupem pedagog šikanu spíše přizívuje a nahrává agresorům. Učitelé mají často názor, že by si děti své problémy měly vyříkat samy mezi sebou. To mají někdy pravdu. Pro děti je lepší, když se naučí si své problémy řešit i za cenu malých křivd. Osvojí si umění kompromisu, dokážou se prosadit, ale naučí se i usmiřování. V případě šikany je tento názor samozřejmě mylný!

Důvodem líného řešení šikany může být skutečnost, že oběťmi se ve většině případů stávají děti, které jsou nepřizpůsobivé, nesympatické nebo z mnoha důvodů problémové. Učitel na ně může mít podobný názor jako agresori. Oběť může být učitelům nesympatická a sdílí pohrdání vůči oběti s dětským kolektivem. V takovém případě je pro pedagoga těžké pochopit jak trýznivé a ubližující může být pro oběť snášet veškeré nadávky a další urážky agresorů. Učitel pak často bere vážně jen viditelné důkazy šikany, jako jsou zranění nebo hmotné škody.

Existuje typ studenta, který je studijně velice dobrý, je ve své třídě oblíbený, může mít dokonce funkci předsedy třídy a mít skoro neomezenou důvěru pedagoga. U učitelů je tento student velmi oblíbený i proto, že se dá na něj spolehnout v zajišťování kázně. Ve skutečnosti je takový student bezohledným diktátorem a kapitánem agresorů. Není snadné odolat pocitu moci. Student to jednou vyzkouší a už se toho nemůže zbavit. V takových případech jsou pedagogové bezděčnými spojenci agresorů a oběti

jsou bohužel zcela bezmocné. I kdyby přišly a něco řekly, pomoci se pravděpodobně nedovolají.²⁰

2.8. Vyšetřování šikany

Způsob řešení šikany závisí na mnoha a mnoha okolnostech, které ovlivňují to, jak budeme ve vyšetřování postupovat. Pokud dojde k tomu, že se šikana provalí tím způsobem, že je agresor přistižený při činu, vyšetřování se jeví jako jednoduché. To je často jen zdánlivé. Pro opravdu účinné řešení potřebujeme celou řadu informací. Například potřebujeme vědět, jak dlouho šikana trvá, jak často k ní dochází nebo jestli jsou užívány i jiné metody než takové, jakých jsme byli svědkem. Důležitou informací je také to, jestli je opravdovým iniciátorem šikany přistižený agresor nebo jestli mu to dal někdo za úkol. Víme, kdo je určitě oběť, ale nevíme, jestli jich není víc. Toto všechno jsou velice důležitá fakta, která musíme vědět, abychom mohli šikanu řešit.

Zjištění šikany nás může jako pedagogy velmi zaskočit.

Může nás to šokovat, ale my bychom měli hlavně zachovat klid. Rozčílená reakce pedagoga může agresory pobavit a ještě jim zvýšit jejich hodnotovou pozici u dětí, které je obdivují. I takové děti totiž jsou. Naším prvním pravidlem je tedy zachovat klid a hned druhým pravidlem je dát najevo razantní nesouhlas. Musíme ukázat žáků, že to, co se děje, není správné a my s tím nesouhlasíme. Samozřejmě se snažíme odsuzovat čin nikoliv pachatele. Nesmíme dál ztrácet čas a začít se ihned věnovat oběti, která může být poraněná. Dalším krokem je co nejrychleji zabránit domluvě agresorů a vyhrožování svědkům.

Opačným případem je, že šikanu začneme vyšetřovat od začátku. S ohledem na to, jak je šikana nebezpečná, by měl mít učitel neustále oči otevřené i pro její nenápadné známky. Měl by kontrolovat častěji hlavně děti, o kterých ví, že mají vlastnosti, které by mohly charakterizovat oběť. Můžeme si všimnout, že jsou neustále o přestávkách samy, při výběru týmu na kolektivní sporty jsou vybíráni jako poslední

---

²⁰ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

apod. Pokud vznikne podle z tohoto pozorování podezření, že je náš pozorovaný jedinec opravdu obětí šikany, musí učitel okamžitě zasáhnout. O šikaně se můžeme dozvědět nejen vlastním pozorování, ale také informací od někoho. Učitel může dostat od rodiče nebo od někoho jiného informaci, že se ve třídě děje něco, co šikanu připomíná. Děti se často svěří rodičům, ale prosí je, aby ve škole nic neřekli, protože se bojí, že se to agresori dozvědí a děti budou ještě více terorizované. Rodič se ale agresora nebojí a tak jde za učitelem s touto informací. Zkušený pedagog začne třídu blíže pozorovat a zjistí, kde je pravda. Pedagog by si měl zavolat na pomoc odborníka, specializovaného psychologa, který dovede diagnostikovat šikanu a odhalit další bolístky třídy. Psycholog pak úzce spolupracuje s pedagogy školy. Šikanu zpravidla řeší hlavně třídní učitel, který požádá o informace ostatní učitele a další dospělí. U závažného případu přizve na pomoc výchovného poradce, preventistu a případně i školního psychologa. Učitel musí informovat vedení školy, které by ho mělo plně podporovat. Se stejnou samozřejmostí musí učitel přivolat policii, pokud má jednání agresorů povahu trestného činu. Dodá to vyšetřování vážnost. Policie nesmí udělat tu chybu, že konfrontuje oběť i agresory, pak je případ odložen s tím, že nebyl spáchán trestný čin (což odpovídá skutečnosti vždy, když agresorovi není 15 let). Tento výrok, ale nebrání tomu, aby to škola řešila v rámci kázeňského řízení, ani rodičům v dalších právních krocích.²¹

2.8.1. Postup při vyšetřování šikany

Nejprve si ukážeme příklad, jak se šikana řeší nesprávně.

Není vhodným způsobem to, když učitel vejde do třídy a spustí na děti: „ Tak jsem se dozvěděl, milé děti, že tady Jiříka trápíte.“ Děti na to odpoví: „ To není pravda, pane učiteli.“ Učitel jim na to poví: „ Ale je to pravda, říkala mi to Jiříkova maminka, vid' Jiříku.“ Takto započaté řešení šikany nikam nevede. Většinou to dopadá tak, že Jiřík radši řekne, že to byla jen sranda. A děti slíbí, že už to dělat nebudou. Realita je ovšem úplně jiná. Oběť bude ještě více terorizovaná zato, že je „práskač“ nebo „bonzák“.

Vyšetřování šikany by mělo být obdobou vyšetřování policejního. Základní schéma postupu je takové, že musíme učinit rozhovory nejprve s informátory a

---

²¹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

oběťmi, poté se svědky a poté se samotnými agresory nebo s podezřelými. Každý tento rozhovor musí být samozřejmě samostatný. Smyslem pořadí rozhovorů je připravit si úplný usvědčující materiál, abychom mohli obvinít agresora. Agresor nebo skupinka agresorů budou samozřejmě zapírat. Často mívají do slova neprůstřelnou obhajobu, zvláště pokud je šikana v tak rozsáhlém stádiu, že je do ní zatažena celá třída. I když se snažíme vyšetřování utajit, většinou se nám to nepodaří. Bohužel nemůžeme nikoho zatknout a izolovat tak od ostatních, takže se pravděpodobně nevyhneme tomu, že agresori budou vyhrožovat svědkům a budou se mezi sebou domlouvat. Tomu se musíme snažit co nejvíce zamezit. Ideální je moment překvapení. Pokud vtrhneme na agresory, když nic netuší, je obvykle výsledek nejefektivnější.

Rozhovor s obětí je pro nás prvním krokem.

Pokud je to pro oběť v dané situaci přijatelné. Musíme jí požádat, aby na místě sepsala, co nám prozradila. Pak musíme zajistit ochranu oběti, která potřebuje hlavně povzbuzení a naději. Nikdy si nemůžeme být úplně jisti, kdy se naše vyšetřování „provalí“ a agresor se bude chtít oběti mstít. V krajním případě by mohlo dítě zůstat i mimo školu, pokud je pro něj přítomnost ve škole nebezpečná. Musíme hlavně přerušit dosavadní běžné ubližování oběti. Jakmile si ověříme, že v případě šikany nejde o planý poplach, je nutné o tom informovat rodiče. Pokud shledáme závažnost šikany opravdu vážnou, musíme si na pomoc při řešení zavolat odborníky, jako jsou specializovaní pedagogičtí psychologové. Další z možností odborné pomoci je obrácení se na občanské sdružení Společenství proti šikaně.

K rozhovoru se svědky si volíme takové, kteří mají kladný vztah k oběti, jsou loajální ke škole a k jednotlivým učitelům. Zaměřujeme svoje otázky co nejpřesněji. Musíme se dozvědět, kdo, kdy, co a jak komu dělal a kdo u toho ještě byl. Nezapomínáme i na postoje a pocity vybraného svědka, které mohou být pro nás užitečným vodítkem. Samozřejmě svědky ujistíme, že neprozradíme, co nám prozradili. Zapisujeme si vše, co jsme se od svědků dozvěděli a pak tyto výpovědi konfrontujeme.

Rozhovor s agresory je tím posledním, který děláme,

když máme nasbírané informace od všech obětí a svědků. Při tomto rozhovoru bychom měli použít tvrdší přístup než u rozhovorů předchozích. Vyhrožujeme jim tvrdými postihy a naopak uznáváme, že přiznání je polehčující okolnost. I když má být náš přístup tvrdý měli bychom si ponechat i odstín mateřského či otcovského přístupu a

odsuzovat čin, ne člověka. Tento rozhovor je vyvrcholením celého šetření. Musíme u nich počítat s tím, že budou zapírat a lhát. Pokud je agresorů více, mluvíme s každým zvlášť. Nikdy nekonfrontujeme oběť s agresorem, to by byla zásadní chyba. Oběť by se mohla zhroutit a případně dokonce odvolat svou dřívější výpověď a tím by mohlo celé vyšetřování skončit a situaci by to ještě mnohonásobně zhoršilo.²²

2.9. Zásah a následná náprava následků šikany

Vyšetřování šikany je jen první fází toho, co musíme vše zvládnout.

Mnohem náročnější součástí tohoto procesu je pedagogické řešení a náprava napáchaných škod, které šikana zanechala jak na vztazích mezi dětmi tak na dětech samých. Často se stává, že oběť šikany odchází ze školy, protože se už nezládne zařadit správně do kolektivu a je pro ni psychicky náročná přítomnost v této třídě. To ovšem vidíme z psychologického hlediska jako zklamání a nespravedlnost. Je mnoho věcí, které je třeba napravit. Poškození jsou ve své podstatě úplně všichni. Nejvíce utrpěli přímé subjekty šikany, což jsou oběti, svědci, ale dokonce i agresoři, ti jsou poškození po oběti nejvíce. Škodu utrpěl celý kolektiv třídy, ve které se projevila šikana. Bylo zde silně narušeno etnické vědomí, empatie a demokratické vědomí. Vládl tu strach.²³

Jak naložíme s agresory? Agresoři utrpěli velkou škodu na své psychice.

Naučili se, že pokud něco chtějí, mohou si to vzít i za pomoci násilí. Ověřili si, že tento způsob velice dobře nějakou dobu funguje. Zvláště v případě, kdy šikana nebyla dlouho řešena. Na středních a výběrových školách by mělo být typickým trestem pro agresora vyloučení. Musíme vzít v úvahu to, že i když agresor oběť týrat přestane, je pro oběť často nepřekonatelná psychická zátěž denně se potkávat s tím, kdo mu tak ubližoval. Pro oběť už je nesmírně těžké to, vídat někoho, kdo byl svědkem jeho ponižování, což je často mnoho žáků z jeho třídy. Vyloučit agresora ze školy není takový problém, pokud jde o kruté týrání, ale pokud se objeví šikana v malém měřítku, například typu pomluv nebo lehkého obtěžování, je složité najít vhodné řešení.

---

²² ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

²³ KOLÁŘ, michal. *Bolest šikanování*. Praha 2001. Potrál.255 stran. ISBN 80-7367-014-3

V případě, že obtěžování bylo mírného rázu a agresor zůstává ve třídě, je třeba ho pozorně sledovat, aby se toto jeho chování neopakovalo, nebo se ještě nezhoršovalo. V nejlehčích případech může stačit napomenutí či důtka a důkladný rozhovor s rodiči. Nezapomínáme, že vždy odsuzujeme čin, nikdy dítě.

Práce s obětí je velice náročná. Hlavním cílem je chránit ji.

V případě šikany je více než vhodné doporučit oběti psychologické vyšetření. Oběť neustále kontrolujeme ve škole, provádíme s ním opakovaně rozhovory a domlouváme se s jejími rodiči. Musíme zjistit jaká je nynější pozice žáka ve třídě, pokud není přijatelná, může být řešení přeradit žáka do vedlejší třídy. Často může být účinná několikaměsíční psychologická péče ve skupinách. Tady si oběti svěřují své pocity, hrají různé hry a povzbuzují se v družnosti a získávají ztracené sebevědomí. Psychologové tu s nimi nacvičují sociální dovednosti a jednání v konfliktních situacích. Někteří žáci jsou snadnou kořistí, protože jsou slabí a neumí se prát. Hned nás může napadnout, že jim pomůže patřičný trénink. I tyto jednoduché řešení mají své úspěchy.

Nesmíme zapomenout na škody, které utrpěl kolektiv, který

byl celou dobu svědky každodenního trýznění spolužáka. Třída potřebuje co nejdříve vědět, co se vlastně stalo a co s tím škola udělá. Pokud šlo o těžkou šikanu, nezbyvá než agresory ze třídy odstranit. V některých případech je dokonce nutné celý kolektiv rozpustit a rozdělit děti do ostatních tříd. Vladimír Hrabal doporučil řešit důležité okolnosti třídy s výběrem žáků z dané třídy, kteří jsou oblíbení, konstruktivní a vlivní. Učitel by si z nich mohl udělat své pomocníky. Tato skupinka žáků pak může být oporou pedagoga při řešení věcí s celou třídou. Tato pedagogická práce je podmíněna přípravou náročnou psychologií skupiny. Způsobem, jak dát třídu opět dohromady, může být stmelovací pobyt. Jde o například třídní školní výlet. Děti zde s učiteli hrají různé hry, kde se pedagogové mohou zaměřit na vzájemné vztahy ve třídě a další aspekty. Vedou zde s žáky různé rozhovory. Některé děti se v jiném prostředí lépe uvolní a jsou pak více sdílné, proto jsou tyto pobyty tak účinné.²⁴

---

²⁴ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

2.10. Prevence šikany

2.10.1. Prevence na úrovni školy a třídy

Psycholog P. Říčan doporučuje jako jednu variant prevence šikany to,

Že děti na prvním stupni mají mít alespoň do 5. třídy pouze jednu učitelku. „Jen dlouhodobá kontinuita umožní učitelům žáky dobře znát a poskytnout dětem pocit bezpečí ve vztahu k pevnému bodu, jímž má být v tom chaotickém jarmarku školního dění právě ta jedna důvěryhodná, autoritativní (nikoliv autoritářská) osoba, někdo, komu důvěřují a na koho spoléhají“ (Říčan, 1995). Na druhém stupni ZŠ se osvědčil způsob ochrany menších dětí před šikanou ten, že se pověřují starší žáci, aby byli zachránci těch mladších a menších. Jsou jejich šlechtnými rytíři.

Každý učitel by měl vědět, že ve třídách občas probíhá boj o moc, a v rámci prevence šikany by měl podporovat slabší jedince a snažit se vyzvednout a povzbudit outsidersy. Učitelé by měli často dodávat odvahu a posilovat sebevědomí slabším jedincům ve třídě. Měli by vytvářet takové situace, které by daly možnost vyniknout právě slabším studentům. Psychologové často upozorňují pedagogy na to, aby nečekali, že se od dětí dočkají nějakého vděku. Často se stává, že učitelé, stejně jako herci, očekávají nějaký vděk, ať už formou úsměvu nebo nějakou jiného vyjádření. Většinou se ale nedočkají. Outsideri ho často neumí dát najevo, proto se také stávají outsidersy. Učitele čeká odměna až po letech, kdy o něm bývalý student může prohlásit, že to byl dobrý kantor. Orientace na outsidersy je od učitelů jistá oběť, kterou by měl každodenně přinášet, pokud se chce vyvarovat šikaně.

V rámci prevence šikany je dále nutné naslouchání.

Dětem by měl každý kantor umět naslouchat. Svěřování je přirozená potřeba dětí, toho by měl každý učitel umět využít a naslouchat. Musíme projevit dítěti jisté porozumění a dát mu najevo, že se o něj zajímáme. Každé dítě by mělo mít ve škole pocit bezpečí a důvěru ve svého třídního učitele. Ve třídě a celkově ve škole by měla vládnout demokracie. Ve školách můžeme část slýchat, že demokracie není anarchie. Děti musíme demokracii naučit. Neměli bychom ji učit výukou, ale spíše praxí.

Demokracii učíme děti tím, jak s nimi jednáme. P. Říčan uvádí hlavní kroky, jak posilovat demokracii ve třídě:

- 1) Naslouchat dětem, ptát se na jejich názory a přání.
- 2) Dávat dětem možnost volby.
- 3) Pěstovat žákovskou samosprávu.
- 4) Otevřeně informovat rodiče o problémech školy i o nepříjemných událostech.
- 5) Pěstovat aktivitu rodičovské organizace ve škole. (Říčan, 1995)

Dalším preventivním řešením je poskytování žákům poznávání se navzájem.

Pokud se žáci mezi sebou kamarádí a zažívají spolu různá dobrodružství a zážitky, utvoří se z nich parta kamarádů, kteří se mají mezi sebou rádi a zastávají se jeden druhého. Takové pouto může vzniknout na školních výletech nebo pobytových akcích, například sportovních. Pokud to škola šikovně zorganizuje a takové akce se zúčastní i pár rodičů má to celkově nejlepší efekt. Dává to příležitost jak žáků poznávat se mezi sebou, tak pedagogům a rodičům. Třída se takovými pobyty imunizuje proti šikaně. Pokud v ní později přece jen dojde, tak se v atmosféře přátelství a důvěry brzo zjistí a vyřeší.²⁵²⁶

2.10.2. Prevence na úrovni jednotlivců

---

²⁵ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na Šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

²⁶ VÁGNEROVÁ, kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 152 stran. ISBN 978-80-7367-611-7

Základem prevence jednotlivců je především sledování

potencionálních obětí. Hlavně žáků, kteří se v minulosti stali obětmi šikany nebo něčeho, co se v šikanu mohlo rozvinout. Základem je soustavné pozorování těchto dětí a to jak při běžné práci ve škole, tak nějakých výjimečných situacích. Děláme si o jednotlivcích záznamy a doplňujeme je o nové informace.

Pro učitele, kteří chtějí dobře znát vztahy mezi dětmi ve své třídě, se osvědčily pravidelné rozhovory s dětmi. Pokud si učitel každý týden pozve jednoho žáka, je to tak optimální. Samozřejmě pokud je třeba přijde i žák, který zrovna není na řadě. Dáme při rozhovoru najevo, že se o žáky zajímáme. Ptáme se jich na jejich problémy, ale i na jejich radosti, zjišťujeme od nich jejich úspěchy i neúspěchy a případně jim nabídneme svoji pomoc. Snažíme se rozhovor zbytečně nenatahovat. Individuálními kontakty se předejde mnoha výchovným problémům. Rozhovory s žáky jsou příležitostí, jak poznat své žáky a případně dát nějakému oblíbenému žákovi s prosociálním chováním na starost žáka, u kterého je možnost, že by se mohl stát obětí šikany. Individuální rozhovory jsou velice dobrou prevencí proti šikaně ve třídě. Jakmile si utvoříme se žáky vztah, je zřejmé, že brzy na šikanu přijdeme a včas ji zastavíme.

Vždy se snažíme chránit slabé před silnějšími a bezohlednými

dětmi, a to nejen v případě, že jde o jasnou šikanu, ale i v situaci, kdy chceme vytvořit ve třídě pohodovou a bezpečnou atmosféru pro všechny děti ve třídě. Pedagogové se často snaží problémy spojené se šikanou zamést pod koberec, aby tak ochránili svoji pověst. Toto chování není preventivní. Naopak tím dávají agresorům najevo, že mohou slabším jedincům ubližovat dál, protože oni s tím nic neudělají. Tohoto přístupu se musíme vyvarovat, i když tím, že šikanu budeme řešit, možná utrpí naše pověst mezi dalšími učiteli. Všem dětem z naší třídy tím pomůžeme a o to by nám mělo jít především.²⁷

---

²⁷ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

2.11. *Shrnutí teoretické části*

Téma šikany je v poslední době skloňováno ve všech pádech. Znamená to, že se přestává tabuizovat a začíná se proti ní bojovat. Existuje mnoho vzdělávacích kurzů pro učitele, na internetu si můžeme přečíst nespočet článků a návrhů řešení, jak se šikanou bojovat. Nejdůležitějším bodem v boji proti šikaně je bod úplně první a to je řádná prevence. Pokud škola zaujímá nějaká preventivní opatření, výskyt šikany se minimalizuje. Šikana je slovo, kterého se obává každý pedagog. Její poznání velice složité a ještě složitější je pak její řešení. Důsledky šikany jsou v některých případech nezvratné a trvalé. Dítě mohou velice poškodit. Obětí šikany se může stát skoro každý, je jedno jestli jsme chlapci nebo dívky, příliš hubení nebo příliš tlustí, jestli patříme do rasových majorit nebo minorit. Důvodů, které má agresor k násilí, je opravdu mnoho a často ani nesouvisí s vlastnostmi obětí jako spíše s potřebami agresora. Šikana je sociálně patologický jev, který poškozuje všechny zúčastněné. V tomto případě nejsou poškození jen oběti a agresoři, ale také všichni, kteří tomu přihlíželi. Třída, která je zasažena šikanou, se v častých případech musí rozpustit, protože její postižení nedovoluje žákům setrvat nadále spolu. Zvolit trest pro agresory nebo skupinu agresorů je velmi složité. Záleží na tom, o jak intenzivní a dlouhodobou šikanu šlo. V mnoha případech končí je agresor vyloučen ze školy a hledá se pro něj nové zázemí.

Ochraňovat slabé, ať už jde o šikanu nebo nějaké jiné formy ubližování, vytvořit ve třídě bezpečné, pohodové a přátelské klima pro všechny žáky – to je základní princip skutečné demokracie pro následující generace. Na úkor tohoto cíle je často dávána do popředí hlavně jednoduchost řešení. To znamená, že dnešní pedagogové raději zametají věci pod stůl a doufají, že se nějak vyřeší sami. Důvodů pro tuto variantu je mnoho. Největším je asi strach neúspěchu. Mnoho učitelů se bojí, že by takové situace nedokázali vyřešit a tak je radši neřeší a čekají, že to bude dobré. Častokrát to ale dobré není a trpí tím hlavně ti slabí žáci, které máme ochraňovat. Poctivý boj proti šikaně je záležitostí humanisticky orientovaných učitelů. Ti, kterým jde hlavně o zdravý vývoj dítěte, se šikanou bojují. Jsou to učitelé, kteří v duchu Komenského vidí své poslání především ve výchově dětí. Můžeme je nazvat také paidotropními učiteli nebo zaměřenými na dítě. Tito učitelé nenechají dítě trpět, vrhají se do boje s každým bezprávím, které je na dítěti pácháno. Nebojme se tedy věci řešit,

mysleme na to, že díky našemu laxnímu přístupu může nějaké dítě velice trpět. To by svědomí žádného učitele, který má své povolání rád, nemělo dovolit.

3. Praktická část

3.1. *Cíle a hypotézy*

Cílem mojí praktické části je zjistit, jestli mají stejný pohled na šikanu žáci i studenti. Ráda bych se dozvěděla, jak se liší jejich postoje a názory na šikanu v jejich škole. Dále bych ráda zmapovala zájem učitelů o další vzdělání ohledně šikany. Chtěla bych se dozvědět, jestli dnešní učitelé vědí, jak správně předcházet šikaně, jak ji řešit, když už přijde a jak se zachovat při ochraně oběti. Předpokládám, že současní učitelé nejsou dostatečně vzdělaní v této oblasti. Myslím si, že raději šikanu „zametají pod koberec“, protože se bojí, že by ji správně neuměli vyřešit. Dále předpokládám, že výsledky mých dotazníků budou plné rozporů mezi názory na existenci šikany ve škole. Domnívám se, že učitelé ji budou chtít spíše utajit, pokud se tam vyskytuje, a žáci ji raději přiznají. K řešení těchto otázek jsem použila ve své práci výzkumnou metodu dotazníku a rozhovoru. Dotazníky jsem rozdala učitelům a žákům a rozhovor jsem vykonala se dvěma žáky, samozřejmě jsou všichni z jedné základní školy.

3.2. *Popis vzorku*

Pro svoji práci jsem si vybrala Základní školu v Líních.

Tuto školu řídí pan Bohumír Landrgott. Škola funguje ve dvou budovách. V jedné budově sídlí první stupeň a ve druhé budově je druhý stupeň. Vybrala jsem si ji proto, že tam mám velice dobré kontakty a zajímalo mě, jak je to se šikanou na vesnici. Předpokládám, že se tam může vyskytovat i více než ve městě. Moji respondenti z řad žáků jsou ve věku od 12 do 16 let. Všichni navštěvují druhý stupeň této školy. Jsou to dívky i chlapci. Jsou zde i respondenti z minoritních rasových skupin. Respondenti z řad učitelů jsou ženy i muži ve věku od 27 do 55 let. Všichni učí na této škole. Jsou to učitelé prvního i druhého stupně. Můj dotazník zde vyplnilo 50 žáků a 12 učitelů. Více učitelů na této škole bohužel není.

3.3. *Popis metod*

První metoda, kterou jsem si vybrala, je dotazník.

Vytvořila jsem dva dotazníky. První byl tvořen pro žáky. Zde mě zajímal hlavně názor žáků na to, jestli se v jejich škole vyskytuje nebo někdy vyskytovala šikana. Také jsem se zajímala o to, jestli ví, co šikana vlastně je a jestli někdy někomu oni sami ublížili. Žákovský dotazník má 11 otázek, z toho jsou dvě otázky s otevřenou odpovědí a 9 s odpovědí uzavřenou. U některých otázek mohou respondenti uzavřenou odpověď okomentovat. Odpovědi jsou označeny písmeny. U několika otázek je možný větší počet odpovědí. Dotazník je anonymní, respondent vždy napíše jen věk a pohlaví.

Druhý dotazník je vytvořen pro učitele. V učitelském dotazníku mě zajímalo, jestli učitelé bojovali někdy se šikanou, jestli užívají nějaké preventivní opatření a v neposlední řadě jestli navštěvují nějaké vzdělávací kurzy v oblasti šikany. Tento dotazník má také 11 otázek. Opět jsou dvě otázky s otevřenými odpověďmi a devět otázek s odpověďmi uzavřenými. U jedné otázky mohou učitelé svoji odpověď okomentovat. Dotazník je, stejně jako žákovská varianta, anonymní. Učitelé opět jen píšou svůj věk a pohlaví.

Poslední metodou, kterou jsem ve svém výzkumu použila, je rozhovor. Rozhovor byl ve formě nestandardizované. Mé otázky měly volné odpovědi a vždy jsem se další otázkou snažila navázat na to, co mi dívky odpověděly na předchozí otázku nebo se mé otázky týkaly toho, co jsem se chtěla přesně dozvědět. Prováděla jsem rozhovor se dvěma třináctiletými dívkami ze ZŠ Líně. Dívky byly kamarádkami z jedné třídy.

3.4. Vyhodnocení dat

3.4.1. Žákovský dotazník

Tento dotazník by tvořen pro žáky a obsahuje 11 otázek.

1. Otázka - Které z následujících projevů považuješ za šikanu?

A – dlouhodobé nadávky

B – jednorázový výsměch

C – neustále vyhrožování

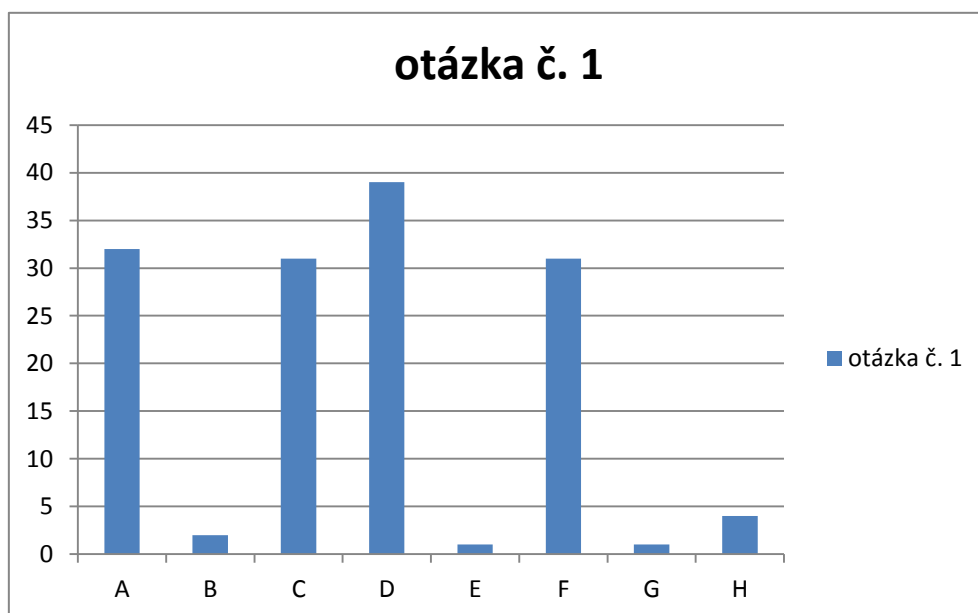
D – časté tělesné ubližování

E – Jednorázové uhození

F – časté braní nebo ničení věcí

G – opomíjení

H – občasné urážky

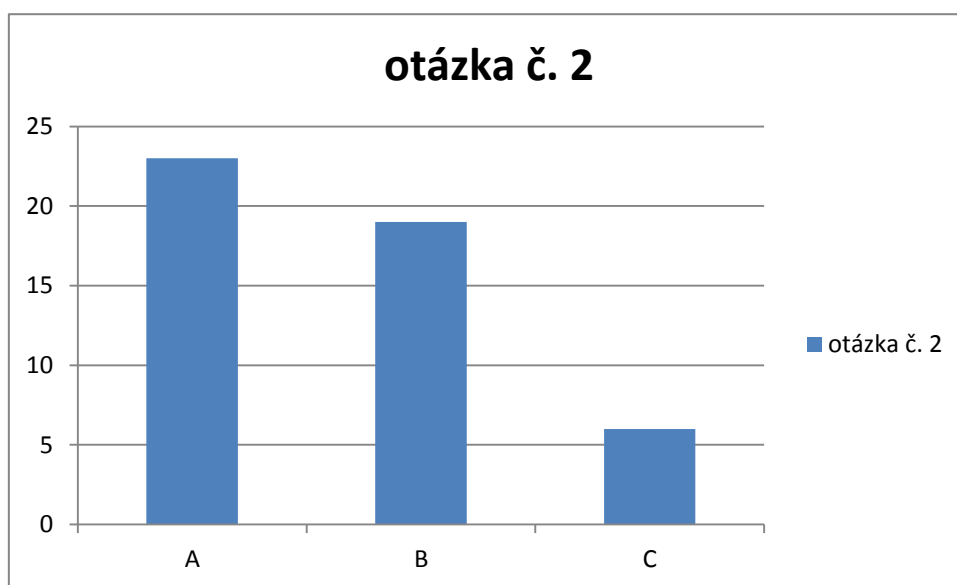
Doplnění – U této otázky mohli žáci volit více variant. Překvapilo mě, že mnohým z nich přesně označili převy šikany. Pouze pár jedinců vidí šikanu v i jednorázovém výsměchu nebo jednorázovém uození.

2. Otázka – Na vaší škole se šikana...

A – vyskytovala dříve

B – Nevyskytovala nikdy nebo o ní nevím

C – vyskytuje se v současnosti

Doplnění – U této otázky mě překvapilo, že se objevili žáci, kteří myslí, že se na jejich škole šikana vyskytuje. V dotazníku se mi potvrdilo, že jsou to ti žáci, kteří považují za šikanu například jednorázový výsměch. Otázkou tedy je nakolik se dá brát jejich tvrzení vážně. Zepokojující může být, že více jak polovina zbylých žáků odpověděla, že se na jejich škole vyskytovala šikana dříve. Podobné množství odpovědělo, že šikana u nich na škole není nebo o ní neví.

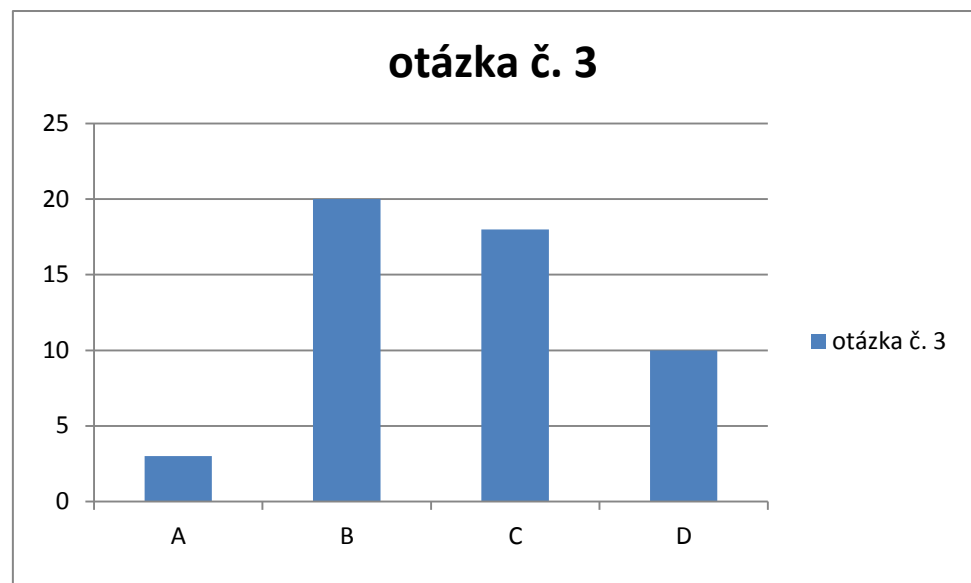
3. Otázka – Byl jsi někdy přítomen u toho, když někdo někomu ubližoval?

A – Ano, často.

B – Ne, nikdy.

C – Ano, ale jen málo krát.

D – Nevím, mě nikdo neublíží.

Doplnění – U této otázky odpověděla převážná většina buď že nikdy u ničeho takového přítomni nebyli nebo že ano, ale jen málokrát. Našli se i jedinci, kteří zvolili variantu A. Otázkou pět zůstává, jestli byly svědky opravdové šikany nebo jen nějakého pošťuchování.

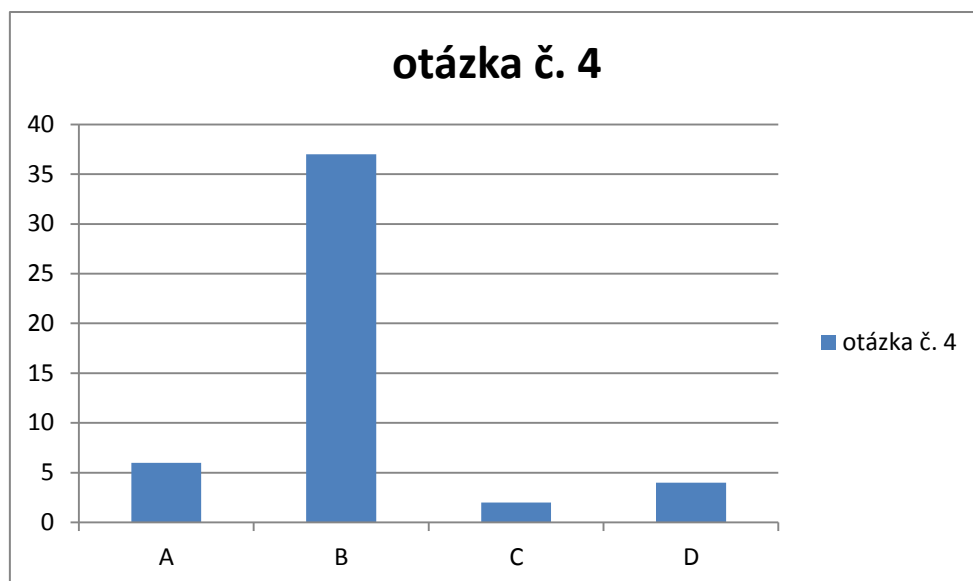
4. Otázka – Ublížil jsi někdy někomu?

A – Ano, protože.....

B – Ne, nikdy.

C – Ano, ale jen jednou.

D – Ano, ale .....

Doplnění – Zde jsem u některých odpovědí dala žákům možnost doplnit svá tvrzení. Bylo to z důvodu toho, kdyby měli potřebu obhájit svůj čin nebo něco uvést na pravou míru. Žáci, kteří si vybrali variantu A většinou uváděli, že si na ně ten dotyčný, kterému ublížili, dovoloval nebo nadoval jim či jejich rodině nebo přátelům. V případě varianty C, kde také přiznávají že někomu ublížili, se objevili dodatky, že jejich čin nebyl úmyslné ublížení.

5. Otázka – Pokud ano, považuješ to za šikanu? (návaznost na předchozí otázku)

A – Ne

B – Ano

Doplnění – Tuto otázku, někteří jedinci nepochopili. Respektive nepochopili, že je to návaznost na otázku předchozí nebo nepochopili její význam. Většina odpověděla, že pokud někomu ublížila nepovažuje to za šikanu. Někteří ale odpověděli, že považují za šikanu ublížení. Napsali, v přechozí otázce, že nikomu neublížili, ale pak na tuto otázku odpověděli ano. Podle mě to znamená, že samotné ublížení považují za šikanu.

6. Otázka – Proč podle tebe někteří žáci šikanují druhé?

.....
.....
.....
.....

Vyhodnocení – Zde neměli žáci na výběr z odpovědí. Měli napsat svůj názor. Žáci převážně psali, že je to proto, že si agresori vybíjí zlost na slabých jedincích. Další důvody uváděli: potřebu moci, provokaci ze strany oběti, šikana pro pobavení, atd...

7. Otázka – Znáš nějaké žáky z tvojí třídy, kteří někoho šikanují?

A – Ano, ale jen málo lidí.

B – Ne, nikoho takového neznám.

Doplnění – Většina žáků odpověděla, že nezná nikoho, kdo šikanuje jiné děti. 11 dětí odpovědělo, že zná někoho, kdo ubližuje druhým.

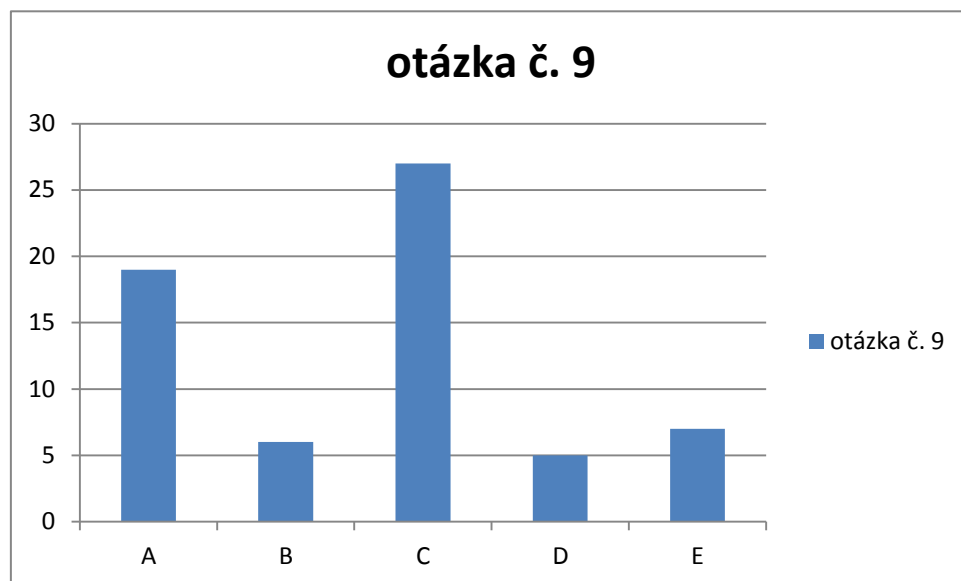
8. Otázka – Co by podle tebe mohlo odstranit šikanu z vaší školy.

.....
.....
.....
.....

Vyhodnocení – žáci měli opět psát své názory. Překvapilo mě že velký počet žáků napsal, že šikana u nich ve škole není. Další psali, že si myslí, že šikanu odstraní: kamery ve škole, vyloučení agresorů ze školy, oznámení o šikaně dospělím, příchod policie, preventivní opatření, atd... Našli se také respondenti, kteří napsali, že neví.

9. Otázka – Kdybys byl šikanován, řekl bys o tom někomu a pokud ano, tak komu?

- A – Ano, učíteli.
- B – Ano, řediteli.
- C – Ano, rodičům.
- D – Ne, neřekl.
- E – Ano, řekl bych to .....

Doplnění – u této otázky odpovědělo 5 respondentů, že by o šikaně nikomu neřeklo, případně se objevily dodatky, že by si to vyřídili žáci sami. Což neshledávám jako rozumné řešení. Většina žáků by to někomu řekla, nejčastěji by to oznámili rodičům, ale také velice často učitel. Někteří žáci odpověděli, že by to řekli řediteli školy. Z toho pan Landrgott vychází jako důvěryhodná osoba. U poslední možnosti odpovědi si mohli žáci dopsat, komu by to řekli. Objevily se odpovědi jako: kamarádce nebo také vedoucímu skautského či jiného oddílu.

10. Otázka – Viděl jsi někdy šikanu u vás ve škole:

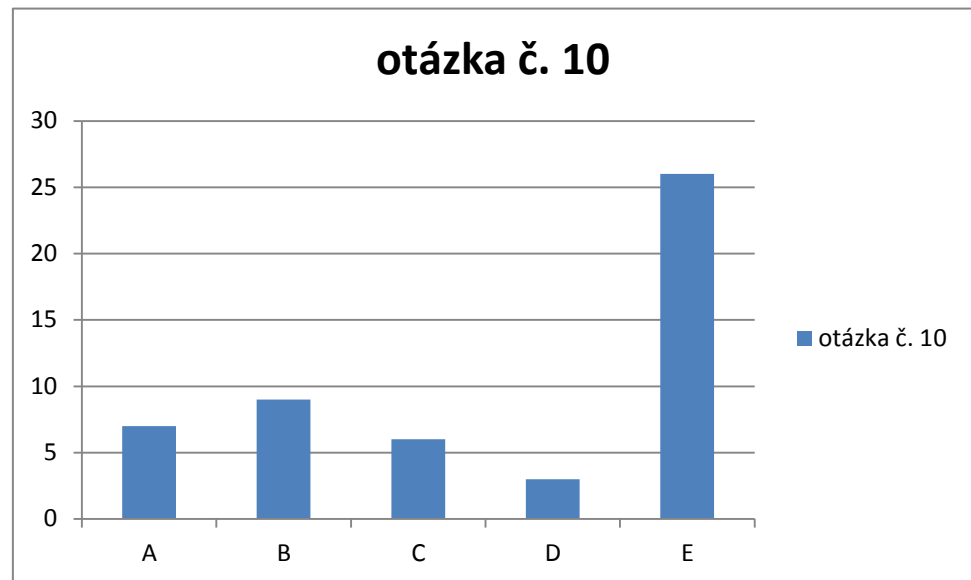
A – Na chodbě.

B – Ve třídě.

C – V šatně.

D – Na záchodech.

E – Neviděl.

Doplnění – Většina respondentů odpověděla, že ve své škole šikanu neviděla. Našli se i tací, kteří ji viděli v každé variantě. Překvapilo mne, že nejhůře z toho vyšla třída. Já osobně bych čekala záchody nebo šatny. Ty měly také své zastoupení.

11. Otázka – Jaké z těchto prvků ubližování tě potkaly?

A – Časté nadávky

B – Neustálý výsměch

C – Časté vyhrožování

D – Tělesné ubližování

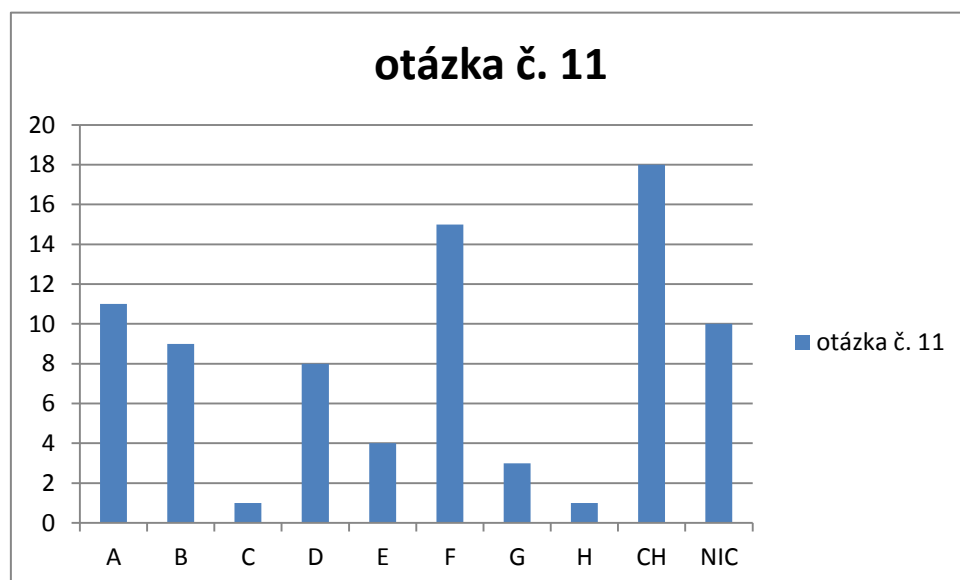
E – Jednorázové uhození

F – Braní nebo ničení věcí

G – Urážky z rasových důvodů

H – Neustále opomíjení

CH – Osobní urážky

Doplnění – V této otázce nebyla varianta, že žáky žádné v z těchto prvků nepotkaly. Mnoho žáků mi to tam připsalo. Nic nezaškrtili a napsali slovem nic. U této otázky si mohli žáci také vybrat více správných odpovědí. Nejvíce se vykytují osobní urážky a braní nebo ničení věcí.

3.4.2. Učitelství dotazník

Tento dotazník byl vytvořen pro učitele. Zajímala jsem se hlavně o to, jestli učitelé přiznají, že se u nich na škole projevila šikana, jaké proti ní užívají opatření a jestli se zajímají o nějaké vzdělávací kurzy v této oblasti. Můj dotazník vyplnilo jen 12 učitelů. Více jich tato škola bohužel nezaměstnává.

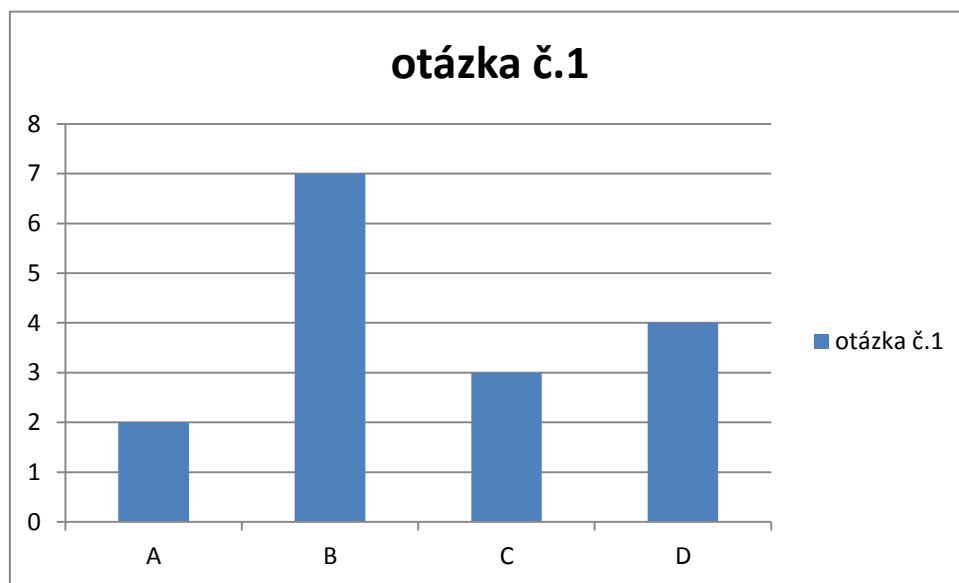
1. Otázka – Ve vaší třídě můžete jmenovat děti:

A – Děti, které mají charakteristiky oběti šikany.

B – Děti, které se ke všem chovají nepřátelsky.

C – Děti, které jsou někdy oběťmi.

D – Děti, které vůči sobě zřejmě aktivně provokují nepřátelské projevy.

Doplnění – Nejvíc učitelů si vybralo variantu B. Jedna respondentka mi napsala, že si z této nabídky nevybrala takže neodpověděla. Učitelé využili všech možností výběru.

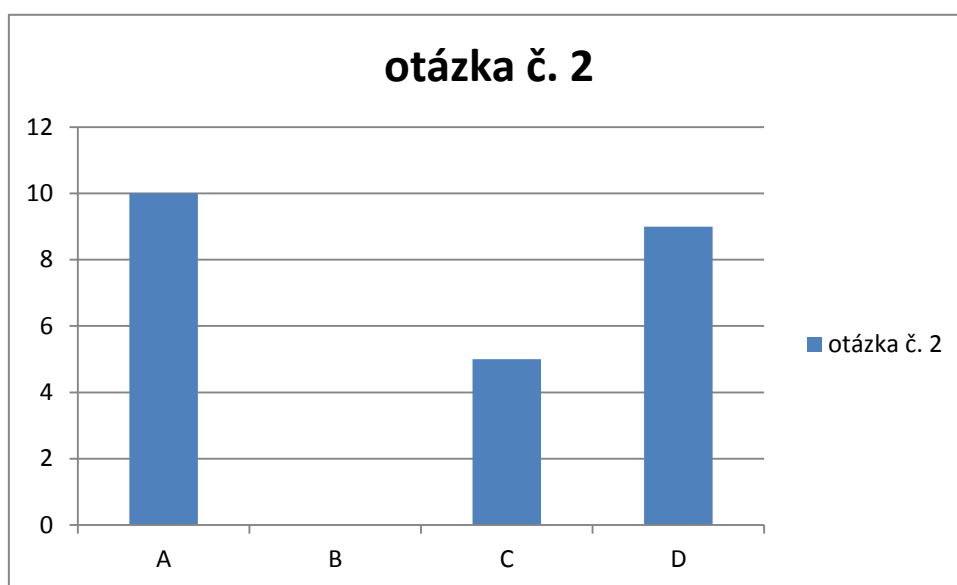
2. Otázka – Kdybyste dostal/a informaci, že se ve vaší třídě objevila šikana, tak:

A – Začnete zvýšeně pozorovat svojí třídu.

B – Necháte věci tak, jak jsou aby to oběti ještě více neuškodilo.

C – Upozorníte rodiče.

D – Provedete rozhovor s pravděpodobnou obětí.

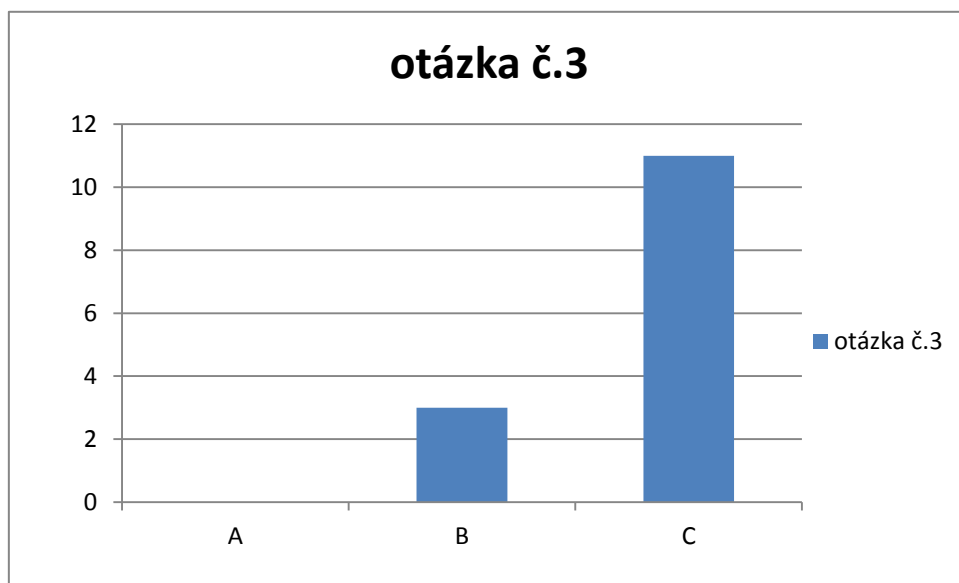
Doplnění – Dobrá zpráva je, že si nikdo nevybral variantu B. Všichni by šikanu nějakým způsobem začli řešit. Učitelé zde většinou zatrhávali více variant, například A, D.

3. Otázka – Šikanu považujete za:

A – Součást procesu dospívání, kterou si projde každé dítě.

B – Jednu z řady forem agresivního chování.

C – Velmi nebezpečnou formu agresivního chování.

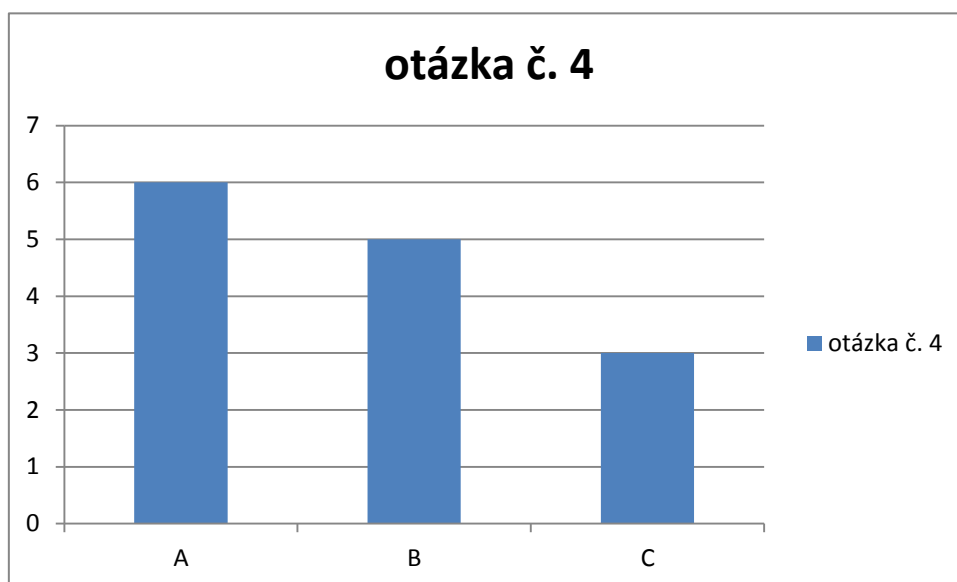
Doplnění – Variantu A opět nikdo nezvolil. Nejvíce si pedagogové vybírali variantu C. Někteří zakroužkovali B i C.

4. Otázka – Na vaší škole se šikana:

A – Vyskytovala dříve.

B – Vyskytuje v současnosti.

C – Nevyskytovala se nikdy nebo o ní nevím.

Doplnění – Překvapilo mě, že velká většina respondentů přiznala, že se šikana u nich ve škole vyskytuje nebo vyskytovala se dříve. Předpokládala jsem, že tento fakt budou chtít učitelé zamlčet. Někteří respondenti zaškrtnli variantu C a připsali, že si myslí, že o ní spíše neví.

5. Otázka – Jaké preventivní opatření děláte, aby se ve vaší třídě šikana nevyskytla?

.....
.....
.....
.....

- Tady neměli učitelé možnost výběru. Nejvíce psali, že pracují s dětmi systematicky, baví se spolu o problémech, diskutují na toto téma, dělají různá preventivní opatření formou teambuildingu. Někteří používají pravidelné anonymní dotazníky, jiní se brání šikaně stmelovacími akcemi.

6. Otázka – Bojoval/a jse někdy se šikanou ve vaší třídě?

A – Ano

B – Ne

Doplnění – Více jak polovina respondentů se již setkala ve svojí třídě se šikanou a bojovala s ní.

7. Otázka – Jaký je podle vás nejvhodnější trest pro agresora?

.....
.....
.....
.....

- V této otázce se opět učitelé rozepsali. Nejvíce z nich napsalo, že by agresora vyloučili ze školy, ale setkala jsem se i s odpovědí, že by měl být také šikanován. Někteří učitelé tuto otázku nezodpověděli.

8. Otázka – Vyskytla se někdy šikana ve vašem okolí?

A – Ano

B – Ne

Doplnění – Většina respondentů se setkala se šikanou v jejich okolí, i když s ní třeba přímo nebojovali nebo se nejednalo o jejich třídu.

9. Otázka – Chráníte nějak vaše žáky před šikanou, popřípadě jak?

A – Ano.....

B – Ne, na naší škole to není třeba.

Doplnění – Většina respondentů své žáky chrání. Často psali stejně odpovědi jako v otázce číslo 5. Někteří respondenti pouze zaškrtnli že ano, ale už svoji odpověď nijak nekomentovali.

10. **Otázka – Zúčastnil/a jste se někdy vzdělávacích kurzů či jiných kurzů spojených s bojem proti šikaně?**

A – Ano

B – Ne

Doplnění – Velmi mě překvapilo, že většina pedagogů se vzdělává v oblasti šikany. Škoda, že to nejsou všichni.

11. Otázka – Považujete za šikanu:

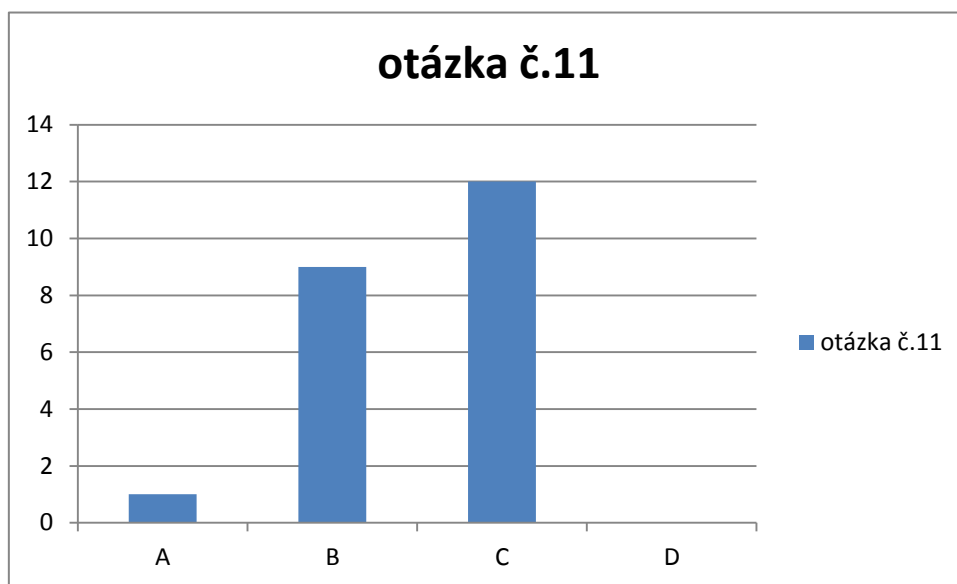
A – jednorázové urážky z rasových důvodů

B – Dlouhodobé tělesné ubližování

C – Dlouhodobé psychické ubližování

D – Uhození

Doplnění – Nikdo z učitelů si nevybral odpověď D. Většina zvolila odpověď B i C.

3.4.3. Rozhovor

Poprosila jsem jednu paní učitelku, jestli by mi mohla doporučit dvě dívky, které spolu kamarádí a nebudou se stydět před sebou mluvit na téma šikana. Paní učitelka mi přivedla Markétu a Kateřinu. Dvě třináctileté dívky, které spolu sedí v jedné lavici.

K našemu rozhovru nám zapůjčila svůj prázdný kabinet. Dívky byly velice příjemné. Sedly jsme si a vzájemně se představily. Já jsem jim sdělila, o čem píšu svoji diplomovou práci a co od nich očekávám. Samozřejmě jsem jim slíbila, že to, co mi poví, zůstane jen mezi námi a já to použiju pouze k potřebám své diplomové práce. Dívky slíbily, že se mi vynasnaží odpovídat pravdivě a upřímně.

Já: Holky, co si představíte pod slovem šikana? Co to podle vás je?

K,M: Šikana je, když si silnější kluk vybere slabšího a často mu ubližuje.

Já: A proč si myslíte, že mu ubližuje? Jaký k tomu má důvod?

K: Myslím, že je to proto, že je mu něčím nesympatický, nebo proto, že se chce zviditelnit.

M: Já myslím, že to můžem být i proto, že třeba doma ubližují jemu a on to vidí doma a chce to taky dělat.

Já: Ještě vás napadají nějaké důvody proč to může být?

M: Třeba proto, že je mu ten slabší spolužák nesympatický.

Já: Ano? A čím může být nesympatický?

K: Například je tlustý nebo má brejle nebo je to rom.

Já: A to jsou podle vás důvody, proč by se mu mělo ubližovat?

K,M: Ne, pro nás ne! Pro toho agresora to tak být může.

K: Já myslím, že ubližovat se má nemá nikomu, ani když je třeba rom nebo vietnamec. Tak ať se s ním ten, kterému to vadí nebaví.

Já: Viděly jste u vás ve škole někoho šikanovat druhého?

M: Já často vidím, jak se kluci na chodbě perou, ale asi to není šikana, když se pere vždycky někdo s někým jiným.

K: Já taky tak.

Já: A myslíte, že šikanují jen kluci nebo i holky?

K: Řekla bych, že asi víc kluci, holky se mezi sebou neperou.

M: Ale paní učitelka říkala, že šikanují i holky, ale jinak.

Já: Tak to má paní učitelka pravdu. Říkala vám také jak?

M: Například nadávkami a urážkami, nebo že řekne ostatním holkám, aby se s nějakou další holkou nebavily.

Já: A už jste některá z vás něco takového udělala?

K: Já jsem se nebavila s jednou holkou dlouhou dobu, ale nikomu jsem neříkala, ať to dělá taky. Jen jsem o ní před ostatními občas špatně mluvila, protože mě naštvála.

M: Ona byla divná, ale už se zlepšila.

Já: A teď jste s ní kamarádky?

K: To zrovna ne, ale bavíme se s ní, že jo?

M: Jo, jo normálně.

Já: A kdyby jste byly vy paní učitelky, co byste dělaly, aby se děti u vás ve třídě měli rády?

K: Já bych na ně byla hodná a učila je, že si mají pomáhat a být kamarády.

M: Já asi taky. Ale myslím, že se nikdy nemůžou mít všichni úplně rádi, protože každý je jiný. Ale snažila bych se o to, aby si nikdo neubližoval.

Já: Dělá podle vás něco vaše paní učitelka, aby se u vás ve třídě šikana neobjevila?

M: Občas vyplňujeme anonymní dotazníky, kde se nás ptá, jestli je všechno v pořádku a co bychom chtěli ve třídě zlepšit. Jednou nám dala papírek se jmény spolužáky a měli jsme o každém napsat něco hezkého. To bylo dobrý. Taky nám pořád říká, že se k sobě máme chovat hezky.

Já: A myslíš, že to zabírá?

M: Jo, myslím, že docela jo.

Já: Tak já vám holky moc děkuji rozhovor, a už vás dále nebudu trápit.

K,M: V pohodě. Ať se Vám ta práce povede.

Já: Děkuji, mějte se hezky a nashledanou.

K,M: Nashledanou.

4. Závěr

Cílem mojí diplomové práce bylo seznámit čtenáře teoretické části s obecnou problematikou šikany, popsat jak se šikana vyvíjí, rozebrat charakteristiky osobnosti oběti a agresora, zaměřit se na veškeré subjekty šikany a uvést vhodné způsoby řešení šikany a trestu pro agresora. V praktické části jsem se zaměřila na konkrétní příklad. Mým cílem bylo zjistit, jak si vede Základní škola Líně v boji proti Šikaně. K tomuto účelu jsem vytvořila dva dotazníky, které jsou inspirované dotazníky z knihy Václava Holečka Agresivita a šikana mezi dětmi. První dotazník byl určen pro žáky a druhý pro učitele. Posledním mojí výzkumnou metodou byl nestandardizovaný rozhovor se dvěma dívkami z této základní školy.

Výsledky mého žákovského dotazníku byly velice zajímavé. Překvapilo mě, že mnoho dětí, přesně ví, co je šikana. Objevili se ale i takoví, kteří považují za šikanu například jednorázovou nadávku. Znamená to, že se o tomto problému konečně začíná mluvit a děti se dozvídají o jeho škodlivosti. Mnoho dětí přiznalo, že už se setkala se šikanou. Všichni pouze nepřímo. Velké množství z mých respondentů jen slyšelo, že se u nich ve škole dříve vyskytovala. Někteří respondenti uvedli, že se tam vyskytuje i v současnosti. Záleží ovšem na tom, co přesně za šikanu považují. Důvody šikany jsou dětem naprosto jasné. Všichni vědí, že je jich opravdu hodně. Dále mě překvapilo, že stále ještě existují žáci, kteří by se s trápením šikany nesevěřili. Pořád si někteří myslím, že by se s tím vyrovnali sami. Většina žáků by se svěřila. Mnoho z nich uvedlo, že by se svěřili učitelé a napu ředitel. Z toho vyplývá, že jak ředitel, tak učitelé jsou pro ně důvěryhodné osoby, které považují za ty, co by jim pomohli. To hodnotím velice pozitivně.

Výsledky učitelského dotazníku na mne působí převážně kladně. Přesto že je z nich jasné, že se šikana na škole v menší míře pravděpodobně vyskytovala nebo stále vyskytuje, učitelé se s ní snaží bojovat. Většina z nich se snaží vzdělávat buď na školeních zaměřených na šikany, nebo je téma šikany alespoň součástí nějakého semináře. Všichni dobře vědí, co šikana přesně je a mají mnoho způsobů, jak se s ní snaží vypořádat. Užívají anonymní dotazníky, neustále s dětmi o tomto tématu mluví a snaží se je seznámit se všemi jeho úskalími. Škola pořádá pro děti společné akce, kde se mohou navzájem poznat a stmelovat kolektiv.

Rozhovor s dívkami ve mně zanechal příjemný pocit. Obě byly velice uvolněné a otevřené. Nic nesabotovaly. Překvapilo mě, že i když jsme se vůbec neznaly, na vše mi bez meškání odpověděly a velice se snažily. Bylo poznat, že se s nimi učitelé o šikaně baví, protože jejich odpovědi dávaly smysl a dívky většinou odpovídaly velice dobře. Samozřejmě, že je pravděpodobné, že rozhovor probíhal bez problémů, právě díky tomu, že mi tyto dvě dívky doporučila a přivedla paní učitelka. Obě mají na šikanu svůj jasný názor, a to ten, že ubližovat by se nemělo nikomu.

Překvapilo mě, že se mi mé hypotézy více méně nepotvrdily. Předpokládala jsem, že učitelé se budou snažit spíše šikanu u nich na škole utajit. To se mi nepotvrdilo. Mnoho učitelů přiznalo, že se u nich ve škole šikana objevovala nebo dokonce objevuje stále. Další nečekanou informací pro mě bylo, že se všichni učitelé snaží se šikanou bojovat přemožnými prostředky. Otázkou je, jestli všichni vyplnili můj dotazník pravdivě. Na jejich stranu se přiklání i odpovědi dívek, se kterými jsme dělala rozhovor. Opravdu to vypadá, že se učitelé tématu šikany ve škole věnují a snaží se ji odstranit. Existenci šikany potvrdily v nějaké míře i odpovědi žáků, takže se s výpověďmi učitelů nelišily.

Závěrem tedy je, že jsem tuto školu v některých oblastech velice podcenila. Šikana se zde bohužel vyskytuje, ale rozhodně to není tak, že by se ji zdejší učitelé snažili zamést pod koberec. Všichni se snaží s ní bojovat a ochránit svoje žáky před jejím nebezpečím. Učí žáky, jak se k sobě mají chovat a snaží se, aby se z každé třídy stal dobrý kolektiv. Ne vždy se to bohužel ve škole s rasovou rozmanitostí může povést.

Šikana je jeden z nejhorších jevů, který může dítě potkat. Její následky můžou být na celý život. My, učitelé, se musíme snažit za každou cenu děti ochránit. Neustále jim musíme vštěpovat, že správné je, aby silnější ochraňoval slabšího a větší menšího. Pokud naučíme děti, jak se k sobě mají chovat a budeme jim dávat správný vzor ve škole i v rodině, výskyt šikany tím minimalizujeme, a to by mělo být naším cílem.

5. Seznam použité literatury a pramenů

HOLEČEK, V. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9

KOCUROVÁ, M. *Agresivita a šikanování*. Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň, 2002. ISBN 80-7020-101-0

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3

NOVÁK, T., CAPONI, V. *Sám proti agresi*. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-7169-253-0

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2991-6

VÁGNEROVÁ, K. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2009- ISBN978-80-7367-611-7

<<http://www.sikana.cz/>> (2014-06-29)

<<http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>> (2014-06-29)

Resumé

The topic of my dissertation is bullying in primary schools. In the first part I am talking about how the children could get addicted to an aggressive behavior. I am describing how and where the bullying occurs and what are the stages and types. I primary focus on personality of victims and aggressors. I am explaining the solutions for this problem and describing how to deal with an aggressor.

In the final stage of the theoretical part I focus on prevention which should be make at schools and classes to protect each individual.

In the practical part of my dissertation I decided to look into the problem with bullying in primary school in Líně.

I created a form for teachers with questions which were focused on knowledge of the bullying. I wanted to know if the teachers exactly know what bullying means. If they ever became across bullying in their classroom. If so how they deal with it and what solutions they have chosen to solve the problem. I also wanted to know if any of them are regularly attending any educational courses in the field of bullying.

The another form was designed for pupils. Here most of my questions were focused on the following topics:

- do the children think that they are being bullied at school?
- did they ever became across bullying at school or anywhere else?
- would they tell anyone about it if they would be victim of bullying?

Seznam příloh

Příloha 1.

Průzkum výskytu šikany na ZŠ – dotazník pro žáky

Věk -

pohlaví -

Instrukce – Na níže uvedené otázky odpovězte tím, že zakroužkujete pro vás správnou odpověď nebo doplníte slovem. U některých odpovědí je více správných variant. Dotazník je anonymní, prosím odpovídejte upřímně.

1) Které z následujících projevů považuješ za šikanu?

A) dlouhodobé nadávky	D) časté tělesné ubližování
B) jednorázový výsměch	E) jednorázové uhození
	G) Opomíjení
C) neustálé vyhrožování	F) časté braní nebo ničení věcí
H) občasné urážky	

2) Na vaší škole se šikana:

- A) Vyskytovala dříve
- B) Nevyskytovala nikdy nebo o ní nevíš
- C) Vyskytuje v současnosti.

3) Byl jsi někdy přítomen u toho, když někdo někomu ubližoval?

a) Ano, často.	C) Ano, ale jen málokrát.
b) Ne, nikdy.	D) Nevím, mě nikdo neubližuje.

4) Ublížil jsi někdy někomu?

A) Ano,
protože.....
.....

B) Ne, nikdy

C) Ano, ale jen jednou

D) Ano,
ale.....
.....

5) Pokud ano, považuješ to za šikanu?

A) Ne

B) Ano

6) Proč podle tebe někteří žáci, šikanují druhé???

.....
.....
.....

7) Znáš nějaké žáky z tvjí třídy, kteří někoho šikanují?

A) ANO, ale jen málo.

B) NE, nikoho takového neznám.

8) Co by podle tebe mohlo odstranit šikanu z vaší školy?

.....
.....
.....
.....

9) Kdybys byl šikanován, řekl bys o tom někomu a pokud ano, tak komu?

- A) Ano, učiteli.
- B) Ano, řediteli.
- C) Ano, rodičům.
- D) Ne, neřekl.
- E) Ano, řekl bych to.....

10) Viděl jsi někdy šikanu u vás ve škole:

- A) Na chodbě.
- B) Ve třídě.
- C) V šatně.
- D) Na záchodech.
- E) Neviděl.

11) Jaké z těchto prvků ubližování tě potkaly?

- A) Časté nadávky z rasových důvodů
- B) Neustálý výsměch opomíjení
- C) Časté vyhrožování
- D) Tělesné ubližování
- E) Jednorázové uhození
- F) Braní nebo ničení věcí
- G) Urážky
- H) Neustálé osobní urážky
- CH) Osobní urážky

Příloha 2.

Průzkum sociálního jevu šikany na ZŠ – dotazník pro učitele

Žena / muž   **věk - .....**

Instrukce – Na níže uvedené otázky prosím odpovězte tím, že zakroužkujete pro vás přijatelnou variantu. Některé otázky mohou mít více správných odpovědí. Odpovídejte prosím upřímně. Dotazník je anonymní. Bude použit pouze za účelem diplomové práce

Děkuji, s pozdravem Simona Andersová

1) Ve vaší třídě můžete jmenovat:

- A) Děti, které mají charakteristiky oběti šikany
- B) Děti, které se ke všem chovají nepřátelsky.
- C) Děti, které jsou někdy oběťmi.
- D) Děti, které vůči sobě zřejmě aktivně provokují nepřátelské projevy.

2) Kdybyste dostal/a informaci, že se ve vaší třídě objevila šikana, tak:

- A) Začnete zvýšeně pozorovat vaši třídu.
- B) Necháte věci, tak jak jsou, aby to oběti ještě více neuškodilo.
- C) Upozorníte rodiče.
- D) Provedete rozhovor s pravděpodobnou obětí.

3) Šikanu považujete za:

- A) Součást procesu dospívání, kterou si projde každé dítě.
- B) Jednu z řady forem agresivního chování
- C) Velmi nebezpečnou formu agresivního chování.

4) Na vaší škole se šikana:

- A) Vyskytovala dříve.
- B) Vyskytuje v současnosti.
- C) Nevyskytovala nikdy nebo o ní nevíte.

5) Jaké preventivní opatření děláte, aby se ve vaší třídě šikana nevyskytla:

.....

.....

.....

.....

.....

6) Bojoval/a jste někdy s šikanou ve vaší třídě?

- A) ANO
- B) NE

7) Jaký je podle vás nejvhodnější trest pro agresora dlouhodobé šikany?

.....

.....

.....

.....

8) Vyskytla se někdy šikana ve vašem okolí?

- A) ANO
- B) NE

9) Chráníte nějak vaše žáky před šikanou, popřípadě jak?

A) ANO,

.....
.....
.....

B) NE, není to na naší škole potřeba.

10) Zúčastnil/a jste se někdy vzdělávacích či jiných kurzů spojených se šikanou?

A) ANO

B) NE

11) Považujete za šikanu...

A) Jednorázové urážky z rasových důvodů

B) Dlouhodobé tělesné ubližování

C) Dlouhodobé psychické ubližování

D) Uhození